

Göçebe Dergisi

Nisan 2021 Sayı 7

Fikir, Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi

İmtiyaz Sahibi

Gökçe Yükselen PELER

Genel Yayın Yönetmeni

Saffet Alp YILMAZ

Genel Yayın Yönetmeni Yardımcısı

Birkan UZUNOĞLU

Yayın Kurulu

Beytullah KOCABAŞ

Hilal ÇAĞLAR

Muhammed Burak GÜNERİ

Serkan YÜKSEL

Sırrı YUMUK

Tuğçe Burcu DEMİR

Sosyal Medya

Serkan YÜKSEL

İletişim

Adres: Salih Kayasal Sok. Levent APT. NO: 6/5

Girne, KKTC

Tel: +90 507 041 54 09

E-posta: gocebedergi@gmail.com

İki Aylık, Fikir, Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi

ÖNSÖZ

7. Sayımızı Sunarken

"Küçük hanımlar, küçük beyler... Sizler hepiniz, geleceğin bir gülü, yıldızı, bir bahtının aydınlığısınız. Memleketi asıl aydınlığa boğacak olan sizsiniz. Kendinizin ne kadar önemli, kıymetli olduğunuzu düşünerek ona göre çalışınız." M. K. Atatürk

"23 Nisan, Türkiye millî tarihinin başlangıcı ve yeni bir dönüm noktasıdır" diyen Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün manevi huzurunda, bugünün küçükleri, yarının büyükleri, değerli çocuklarımızı sevgi ile selamlıyoruz...

7. Sayımızı sunarken bir günlüğüne makam koltuğuna oturan çocuklar kadar heyecanlı, coşkulu ve mutluyuz! Kadim değerlerin günübürlük çıkarlara feda edildiği günümüzde, ideallerine sıkı sıkıya bağlanan bir grup gencin yedinci haykırışıdır bu! Düştüğü gaflet çukurundan çıkamayanlara karşı, gök yeleli kurdun izinde Ergenekon'dan çıkanların hikâyesidir.

Dergimizin Nisan Sayısı, "Dil Yazıları", "Edebî Yazılar" ve "Düşünce/Fikir Yazıları" olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır; Dil Yazıları Bölümü, "*Kırgızistan Latin Kökenli Kırgız Alfabesine Geçmelidir!*", "*Arami Alfabesi Üzerine*", "*Dijital Ortamda Yapılan Dil Yanlışlarına Genel Bir Bakış*" ve "*Türkistan'ın Türkçe Yararı Üzerine Sorular*" başlıklı yazılardan oluşmaktadır. Edebî Yazılar Bölümü, "*Türk Kimliği*", "*Çıdam*", "*Yalancı Kâhin*", "*Ustaya Mektuplar*", başlıklı şiirlerden ve "*Kıyâmet*" başlıklı bir hikâyeden oluşmaktadır. Düşünce/Fikir Yazıları Bölümü, "*Efsaneden Gerçeğe - Harıbülbül*", "*Türk Dünyasında Katliamlar II: 'Jeltoksan Olayları'*", "*Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi Toplantısının Ardından*", "*Arap Olmayan Kavimler Arasında Ortaya Çıkan Bir Hareket: Şuûbîyye*", "*Çanakkale Ruhu*" başlıklı yazılardan oluşmaktadır.

Birkan UZUNOĞLU

İÇİNDEKİLER

DİL YAZILARI.....	6
KIRGIZİSTAN LATİN KÖKENLİ KIRGIZ ALFABESİNE GEÇMELİDİR!	6
ARAMİ ALFABESİ ÜZERİNE.....	7
Dijital Ortamda Yapılan Dil Yanlışlarına Genel Bir Bakış	17
Türkistan'ın Türkçe Yarasi Üzerine Sorular.....	20
EDEBÎ YAZILAR	21
Türk Kimliği	21
YALANCI KAHİN.....	21
ÇIDAM.....	22
USTAYA MEKTUPLAR - ÖĞRET.....	22
KIYÂMET	23
DÜŞÜNCE/FİKİR YAZILARI	25
Efsaneden gerçeğe - Harıbülbül	25
Çanakkale Ruhü.....	29
Türk Dünyasında Katliamlar: II.....	31
"Jeltoksan Olayları"	31
Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Toplantısının Ardından.....	33
Arap Olmayan Kavimler Arasında Ortaya Çıkan Bir Hareket: Şûbîyye	34
GÖÇEBE DÜNYASINDAN HABERLER.....	36
Kırgızistan, Afganistan'daki Pamir Kırgızları İçin Eylem Planı Başlattı.....	36
Kırgızistan ve Özbekistan sınır sorunlarını 3 ay içinde çözecek.....	37
"Tanrı'nın Sesini Duymak İstiyorum" kitabının tanıtımı Uluslararası Türk Kültür ve Miras Vakfı'nda gerçekleştirildi.....	38
Türk Devletleri Futbol Federasyonları arasında İşbirliği Mutabakat Zaptı imzalandı.....	40
Kitap Önerileri.....	42

DİL YAZILARI

KIRGIZİSTAN LATİN KÖKENLİ KIRGIZ ALFABESİNE GEÇMELİDİR!

Prof. Dr. Ekrem Barak ARIKOĞLU

Bağımsızlıklarının otuzuncu yılında beş Türk Cumhuriyetinden sadece Kırgızistan Latin kökenli alfabeğe geçme kararı almadı. Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan Latin kökenli alfabeleri çoktan beri kullanıyorlar. Özbekistan'da kullanımı güç olan alfabenin yeniden gözden geçirilme çalışmaları devam ediyor. Kazakistan uzun tartışmalardan sonra yeni geçeceği alfabeği ideale yakın hale getirdi. Birkaç harfin daha değiştirilmesiyle 34 harfli ortak Türk Dünyasına alfabesine uyulmuş olacak.

Kırgızistan diğer Türk Cumhuriyetlerinden farklı olarak uzun yıllardır demokrasi arayışı içinde. Liderler darbelerle indirildi. Buna rağmen seçim yapmakta ısrarcı oluşları olumlu bir çaba. Ülkeyi sıkıntıdan çıkararak bir liderin şimdiye kadar çıkmaması, ekonomik alanda olduğu gibi kültür alanında da istikrarlı politikaların uygulanmasını geciktirdi. Kendi diline, kültürüne dönüş çabalarıyla birlikte bağımsızlığın kıymetini bilmeyen ve "yeniden Ruslara bağlanalım" diye düşünenlerin sayısı hâlâ az değil.

Açıkça yazacak olursak Türk devletlerinde Latin kökenli alfabeğe geçişin birkaç temel sebebi var:

1926 yılında Bakü Türkoloji Kongresinde alınan kararların sonucu olarak Türkiye ile birlikte Türk Dünyasının tamamına yakını 1930'lu yıllarda Latin kökenli milli alfabelere geçtiler ve bu alfabeleri kullandılar. O zaman Sosyalist sistem "Halkların kültürlerini yaşatma ve geliştirme!" hayalini satıyordu henüz. 1940'lı yıllarda "millilik" de "halklar" gerçeği de bitti. "Halkların kardeşliği, birbirini daha iyi tanıma" sloganlarıyla Rusça araç olarak kullanılıp Ruslaştırma emperyalizmine geçildi. Rusça ve Kiril alfabeti tüm Sovyetler coğrafyasına hâkim kılındı. Bugün Türk Cumhuriyetlerinin Latin kökenli alfabelere dönüşünü 1930'lu yıllarda millî vasıfları ağır basan aydınların çabalarıyla gerçekleşen aslına dönüş hareketi olarak görmek gerekir.

İster bilelim ister bilmeyelim, ister tarih boyunca birbirimizle savaştığımız isterse barış içinde olalım bizim dışımızdaki dünyanın açıkça bildiği ve birlik olmamızdan çekindiği bir gerçek var: BÜTÜN TÜRKLER KARDEŞTİR. Uygur, Kazak, Kırgız, Karakalpak, Türkmen, Azerbaycan Türk'ü, Tuva, Hakas, Altay, Saha, Sibirya Tatarları, Çuvaş, Tatar, Başkurt, Nogay, Karaim, Karaçay, Malkar, Gagavuz, Türkiye Türk'ü, Suriye ve Irak Türkmenleri, Balkanlardaki, Avrupa'daki, dünyanın her yerindeki Türkler hepsi Türk Atanın çocuklarıdır ve kardeşlerdir. Kardeşlerin birlik olması gerekir. Birlikten kuvvet doğar. Refah, mutluluk, iş birliği, kardeşlik doğar. Birlik olmanın en önemli araçlarından biri de dillerimizi birbirine yaklaştırmaktır. Bunun için en önemli araç ortak alfabe kullanmaktır. Ruslar birlik için Rus olmayanlar da dâhil bütün Sovyetleri Kiril alfabetinde ve Rusçada birleştirmede mi? Biz de Türkçede birleşeceğiz. Burada "Türkçe" yi kökleri Göktürklerle dayanan bütün Türklerin konuştuğu dil anlamında kullanıyorum.

Kırgızistan'ın sınırdaşı kardeş ülkeler Latin kökenli alfabelere geçtiğine, geçme kararı aldığına göre mesele Kırgızistan'da da tartışmaya açılmalıdır. Kırgızistan'ın Latin kökenli alfabeğe geçiş süreci son derece kolay olacaktır. Geçme kararlığında olan yöneticiler ve maddi kaynak yeterlidir. Özbekistan, Kazakistan ve Türkmenistan örneklerinde olduğu gibi uzun süreli tartışmalara, harflerin nasıl olacağına dair uzun uzun düşünmeye gerek yoktur. Latin alfabeti ile 75 bin madde başı olan Kırgızca-Türkçe Sözlük yazdık. Kırgızca için "ğ" harfine ihtiyaç yoktur. ğ yerine ŋ (nazal n!) harfini koyunca 29 harfli, Kırgızcanın bütün seslerini mükemmel yakın şekilde karşılayan bir alfabe hazır. Üstelik de bu alfabe basılı bir sözlükte uygulanmış, bu uygulamaya 3 yıl içinde hemen hiç itiraz gelmemiştir.

Kırgızistan'ın Latin alfabetine geçmesi, bu yolda çabalarından dolayı 1930'lu yıllarda şehit edilen Kasım Tınıstanov ve arkadaşlarının ruhlarını da şad edecektir.

Biz Türkler 10 bin yıl önce de ortak yazıyla yazıyorduk.

O zaman taşa, kayaya resim çizmekti yazımız.

Birlik olmak alın yazımız.

GELECEK TURANDIR.

TURAN GELECEKTİR.

ARAMİ ALFABESİ ÜZERİNE

Tuğçe Burcu DEMİR

Dünyada ilk konuşulan dilin Aramca (Aramice) olduğunu belirten pek çok bilgin vardır. Kutsal kitaplarda Nuh Peygamberin üç oğlu olduğu ve bunların Ham, Sam ve Yafes olduğu yazılıyor. Tevrat'ta, Anadolu'da yaşamış eski Karyalılar, Teukriler (Truvalılar), Mysialılar, Frigler ve Aramiler hakkında tarihle uyum gösteren bilgiler vardır. Bu halkların atası Aram'dır: Nuh oğlu Sam oğlu Aram.¹

Sam'ın oğulları: Elam, Aşur, Arpakad, Lud ve Aram'dır.

Aram'ın oğulları: Uz, Hul, Gether ve Maş'dır.

Aram'ın oğulları Anadolu ve Kuzey Suriye'ye yerleştiler. Aramilere ait en eski bilgi Yunan kaynağı Homeros'tur. Homeros'a göre, "Zeus, Arim-oi ülkesinde Typhoeus(Typhon) canavarının inini aramaktadır"(İlyada II). Müller, Kapadokya'yı incelerken, ağzından ateş püsküren Typhon canavarının karla örtülü Erciyes Dağı'nda yaşadığına işaret eder. Bu görüş Aramilerin bu bölgeye yerleşmelerini açıklayabilir.²

Aramiler genel olarak Sami ırkından bir kavimdir. Yaşadıkları kabul edilen Arabistan'daki coğrafi şartların olumsuzlukları ve medeniyet merkezlerinin cazibesi sonucu Mısır, Mezopotamya ve Orta Anadolu'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyaya yayılmış ve göç etmişlerdir. Aramileri Samilerden sayanlar bu kavmin M.Ö. XIV. yüzyılın son yarısından veya XV. yüzyılın ilk yarısında Arabistan'dan Suriye'ye geldiğini iddia etmektedirler. Keldaniler bu kavme "dağlılar" anlamına gelen "Aramiler" adını verirler. Asur kaynaklarına göre Kuzey Mezopotamya dağlık bölgesinde yaşarlar.³

Aramilerin Sami oldukları son zamanlardaki arkeolojik buluntularda ortaya çıkmıştır. Buluntularda ortaya çıkan mektuplarda Hattilerin Boğazköy arşivinde Aramilerden Habiru adıyla bahsedilir. Anayurtları kesin olarak bilinmemekle birlikte dillerindeki benzerlikten dolayı göçlerden önce Arap Yarımadası'nda veya Kuzey Suriye çevresinde yaşadıkları anlaşılmaktadır.⁴

Aramiler çok güçlü ve kudretli prenslikler kurup bütün Suriye'ye hâkim olmuşlardır. Buralardaki halk Hurriler, Hattiler, Mitanniler, Amurrular, Kenanlılar gibi etnik gruplardan oluşuyordu. Aramilerin kurduğu kent devletleri genellikle aşiret reisi ve kurucusunun adının önüne "bit (ev)" sözcüğü ile tanımlanırdı. Suriye çöllerinde göçebe kabile hâlinde yaşayan birçok akraba gruptan oluşmaktaydı. Uzun bir zaman diliminde göçler ile Mezopotamya'nın tümüne Kuzey Suriye, Doğu Akdeniz kıyılarına ve Güneydoğu Anadolu'ya sızmışlardır. Ortaya çıkışlarından itibaren hiçbir zaman tek bir siyasal güç veya ortak bir kültür oluşturamamışlardır. Uluslararası ortak iletişim dili olarak kabul gören Aramca, Eski Ahit'te kullanılmış Pers egemenliği döneminde ticaret dili olarak konuşulmuştur. Bazı lehçeleri Kuzey Mezopotamya ve Güneydoğu Anadolu'da Süryani ve Keldani gibi topluluklar aracılığıyla günümüze kadar gelmiştir.⁵

Tarihi Kaynaklar İsa'nın Aramcanın diyalekti olan Süryanice konuştuğu ve İncil'i bu dille vaaz ettiğini söylerler. Tevrat'ın bazı yerleri Aramca yazılmıştır. Aramice yazıtların büyük çoğunluğu Güneydoğu Anadolu, Suriye olmak üzere bu dille yazılı belgeler Hindistan, Mısır, Anadolu, Suriye, Kuzey Mezopotamya, İran, Afganistan ve Pakistan'a kadar genişleyen bir bölgeye yayıldığı görülür. Bu bölgelerde Arami alfabesi ile yazılmış belge ve yazıtlar bulunmuştur. Aramice yazılı bilinen en eski metin M.Ö. 850 tarihine aittir.⁶

Aramca çok geniş bir alana yayılmış ve türlü din ve mezheplerden olan halk toplulukları tarafından kullanılmış olduğu için, Sami dil ailesi arasında en çok diyalekt bölünmelerine uğrayan dil olmuştur. Aramca, uzun bir dönem sonra bölgede büyük bir güç sahibi olmuştur. M.Ö. IV. yüzyılın ortalarında Aramca günlük hayatta ortak bir dil olarak Akadçanın yerini almaya başlamıştır. Çünkü Aramice yalnız Aramiler tarafından değil farklı etnik kökenden gelen toplumlar tarafından da benimsenmiştir.

¹ Süryani Dili, <http://www.suryaniler.com> , (Erişim Tarihi: 22.11.2018).

² Selahi Diker, "Türk Dili'nin Beş Bin Yılı" , İzmir:2000, s.287.

³ Hacı Çoban, "Arami Göçleri", TÜBAR- XXLIX, Bahar 2011,s.91.

⁴ Hacı Çoban, a.g.m, s.92

⁵ Hacı Çoban, a.g.m, s.96-98.

⁶ Ali M.Dinçol, "Aramice", TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 3, İstanbul: 1991,s.267.

Suriye ve Filistin bölgelerinde ise M.Ö. I. yüzyılda Fenikece ve IV. yüzyılın sonlarında da İbranice yerlerini Aramcaya bırakmıştır. M.Ö. VI. Yüzyılın sonlarında Asur imparatorluğunun yıkılışından sonra Aramca bölgede önemli bir dil hâline gelmiştir.⁷

Pers İmparatorluğu'nun kurulması ile Aramca siyasi birliği idare eden yönetimin resmî dili olarak kabul edilmiştir. Ticaret, siyaset ve kültür alışverişinde etkili olmuştur. Pers İmparatorluğu'nun merkezîyetçi yapısı, imparatorluk Aramcasının yapısını korumuştur. İskender Doğu'yu ele geçirinca resmî dil olarak Aramcanın yerini Yunanca alır. Aramca başlıca iki kola ayrılır: Batı Aramcasını meydana getiren lehçeler ve Doğu Aramcasını meydana getiren lehçeler. Birinci öbeğin özelliği, bitmemiş zamanın üçüncü tekil-eril şahsında /y/ ön oluşturunusunu, ikinci öbeğin özelliği ise, aynı şahıs ve aynı zamanda /n/ ön oluşturunusunu kullanmasıdır.⁸ Aramcanın lehçeleri şu şekildedir:⁹

A. Batı Aramcası

Suriye, Filistin ve Sina yarımadasında konuşulan lehçeleri kapsar.

- 1. Eski Arami Dili:** Bunlar Eski Arami yazısıyla yazılmış olan yazıtlar olup M.Ö. 800-750 yılları arasında tarihlenmektedirler. Suriye havalisinde kurulmuş olan küçük Arami prensliklerince kullanılmışlardır.
- 2. Eski Ahit (Tevrat) Aramcası:** Eski Ahit' in Danyal (M.Ö.300) ve Esra (M.Ö. 167) bölümlerinin bir kısmı bu dilde yazılmıştır.
- 3. Filistin Aramicesi:** Üç kısma ayrılmaktadır:
 - a. Filistin Yahudi Aramicesi:** Bu dille Eski Ahit'in tercümesi Mişna ve Gamara'dır. İbranice ile yazılmış kutsal kitapların, Aramca ile şerhi yapılmıştır. Şerhin Aramca ile yapılmasının nedeni Filistin'de yaşayan Yahudilerin günlük hayatta kendi dillerinin yerine Aramca kullanmalarındır.
 - b. Filistin Hristiyan Aramicesi:** Hristiyan Galile lehçesi Hazreti İsa'nın ana dili olarak kabul edilir. Süryanilerden kültürel ve dinî alanda bağımsızlığını elde ettikten sonra Filistin'de yaşayan Hristiyan din adamları miladi V. yüzyılda bu dille edebiyat, mitoloji, felsefe gibi çeşitli alanlarda Yunancadan çeviriler yapmışlardır. Çeviriler Hristiyan Aramcası ile yazılmış ve günümüze ulaşmıştır.
 - c. Sameyri (Şomronit) Aramicesi:** Kudüs'teki Yahudi din bilgilerinin otoritesini kabul etmeyen farklı mezhepten Musevilerin dilidir. Lehçe olarak Filistin Yahudi Aramicesinin Galile lehçesine yakındır.
- 4. Mısır Aramicesi:** M.Ö. 5. yy'de Mısır'da bulunan Yahudi asker kolonisinin kullandığı bir lehçeydi.
- 5. Nebati Aramicesi:** Suriye ve Lübnan civarından Mısır, Anadolu ve Avrupa'ya kadar yayılmış ve Filistin Aramicesine benzeyen bir lehçe olup M.Ö. 1. yüz yıldan itibaren 500 yıl kadar kullanılmıştır, farklı bir alfabesi olup harfler bitiştirilerek yazılmıştır bu özelliği ile harfleri bitişik yazılan ilk Sami alfabesi olarak tarihe geçmiştir.
- 6. Palmira (Tedmür) Aramicesi:** Tedmürlü Arapların farklı alfabeleri ile yazılan ve M.Ö. ilk yüzyıldan itibaren 300 yıl kadar kullanılan bir Arami lehçesidir ve Filistin Aramicesine yakındır. Çok geniş coğrafyada bu alfabeyle yazılmış yazıtlar bulunmaktadır.
- 7. Çağdaş Batı Arami Lehçeleri:** Bugün Şam ve Lübnan'ın birkaç köyünde birkaç bin kişi tarafından konuşulan tek Batı Aramicesidir. İslamiyet'in yayılması ile Arapçanın etkisinde kalmış ve bu bölgede önemini yitirmiştir. Bu dilin varlığını sürdürmesi için Şam Üniversitesi Arami Dil (Ma'lula Lehçesi) adı altında araştırma merkezi kurmuştur.

⁷ Hande Duymuş Florioti, "Yeni Asur Dönemi Yazılı Kaynaklarında Bit-Bahiyani Arami Krallığı." *Tarih Okulu*, sayı XII, (Ocak-Nisan 2012), s.24-25.

⁸ Detaylı bilgi için bakınız: "Aramca," Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt 2, s.62

⁹ Salih Tur, "Sami Dilleri Üzerine Bir İnceleme", *Şarkiyat Mecmuası*, Aralık 2011, s.149-155. ; Aramice, <http://www.wikizeroo.net/>, (Erişim Tarihi 22.11.2018).

B. Doğu Aramcası

1. **Eski Doğu Aramicesi:** M.Ö. 9. yüzyılda Akadca ile beraber kullanılmıştır daha sonra gelişerek M.Ö. 5. yüzyılda "İmparatorluk Aramicesi" adını almıştır. Kuzeybatı Anadolu'ya kadar yayılmıştır.
2. **Süryanice:** Urfa ve Mardin bölgesinde bulunan Süryaniler 2. yüzyılda Hristiyanlığı kabul etmeleriyle birlikte Yunan kültürüyle de harmanlanıp güçlü ve zengin bir edebiyat meydana getirmişlerdir. En önemli eserler Kutsal Kitabın Peşitta adı verilen Süryanice çevirisidir. 431 Efes ve 451 Kadıköy Konsilleri ile farklı mezheplere bölünen Süryanilerin dil ve alfabeleri de Doğu ve Batı olmak üzere iki ayrı kola ayrılmıştır.

a. Batı Süryanicesi: Bizans'ın etkisinde kalan Monofizit İsa'nın tek ve ayrılmaz bir tabiatı olduğuna inananlar Yakubiler, 680 yılında bunlardan ayrılan ve Monothelizm'i benimseyen (İsa'nın tek tanrısal karakteri olmakla beraber insani iradesinin de olduğu görüş) daha sonra 1182 yılında Katolikliği benimseyen Lübnanlı Maruniler ve bugün Katolik olup, Bizans ayin biçimine göre ibadet eden Melkitler tarafından oluşturulur.

b. Doğu Süryanicesi: Diofizit (İsa'nın birbirinden bağımsız çift tabiatı olduğunu savunan görüş) Nesturiler (Asuriler olarak da bilinir) ve daha sonra bunlardan ayrılarak Katolikliği benimseyen Keldaniler oluşturur. Nesturiler Doğu Aramicesini Çin'e kadar taşımışlar ve yaymışlardır. Her iki grupta sesli harflerin okunuşları farklılıklar gösterir.

3. **Harran Aramicesi:** Milattan sonra 8. yüzyılda Urfa'nın güneyinde yaşayan pagan Harran Krallığının konuştuğu lehçedir. Harran o dönemde Arami kültürünün önemli merkezlerindendi. Buradaki Aramiler Yunanlılarla temas içinde olup Yunan felsefesinden büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Aramiler, Harran alimleri aracılığıyla Yunanca ve Süryaniceden felsefeyle ilgili pek çok eseri Arapçaya aktarmışlardır.

4. **Miniha Aramicesi:** Süryaniceye yakın bir lehçe olup Mardin civarında M.S. 2. yüzyılda konuşulmuştur.

5. **Babil Talmudu Aramicesi:** M.S. 4-6. yüzyılda Babil Sürgünündeki Yahudilerce oluşturulan Babil Talmudu'nun Aramicesidir. Süryaniceye yakın olan bu lehçede daha sonra Yahudi din bilginleri birçok kitaplar yazmışlardır.

6. **Mande Aramicesi:** Zerdüş, Musevi ve Hristiyan geleneklerinden oluşmuş bir din olan Sabi tarikatının konuştuğu lehçedir. Farklı bir alfabeti vardır, lehçe olarak en fazla Babil Talmud'u Aramicesine benzemekle beraber en az yıpranmış ve en arı Arami lehçesidir.

7. **Çağdaş Doğu Arami Lehçeleri:** Bugün Arapçanın yayılmasıyla Aramicenin Doğu Lehçelerini konuşanların sayıları gittikçe azalmıştır. Bugün varlıklarını devam ettirenler ise;

1. Hristiyan Çağdaş Doğu Arami Lehçeleri:

a. Turoyo ܐܘܪܘܝܐ: Yakubi Süryanilerce konuşulan Çağdaş Batı Süryani lehçesidir. Midyat (Tur-Abdin) bölgesi, Suriye ve göçlerle bazı Avrupa ülkelerinde, Amerika kıtasında ve Avustralya'da en az 800.000 kişi tarafından konuşulmaktadır.

b. Mlahsö ܡܠܗܣܘ: Bu dili konuşan Trabzon'da bir aile (6 kişi) tespit edilmiştir. Daha çok ve sade kelimeler vardır. Kelime yapısı bakımından Klasik Süryaniceye Turoyodan daha yakındır.

c. Surit ܣܘܪܝܬ (Aturaya ܐܘܪܝܬܐ): Asuri Hristiyanlarınca konuşulan Çağdaş Doğu Süryani Lehçesidir. 210.000 kişi tarafından İran, Irak, Suriye, Türkiye, Kıbrıs, Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan, Lübnan Avrupa ülkeleri, Amerika ve Kanada'da konuşulur.

d. Yeni Doğu Keldanicesi (ܟܠܕܝܐ Kaldaya): Keldaniler tarafından kullanılan Çağdaş Doğu Süryani lehçesidir. İran, Irak, Türkiye, Suriye, Lübnan Avrupa ülkeleri, Amerika ve Kanada'da 800.000 kişi tarafından konuşulur.

- e. **Hertvin** (הרטבין) : Siirt civarında yaşayan 1.000 kadar kişi tarafından 1960'lı yıllara kadar konuşulan, Surite yakın bir lehçedir.

2. Yahudi Çağdaş Doğu Arami Lehçeleri:

- a. **Lişana Deni** (לישנא דני): Çoğu İsrail'de olmak üzere Irak ve Türkiye'de 8.000 kişi tarafından konuşulur, İbrani alfabesiyle yazılır.
- b. **Lişan Didan** (לישן דידין): Çoğu İsrail'de olmak üzere İran, Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan'da 4.000 kişi tarafından konuşulur, İbrani alfabesiyle yazılır.
- c. **Lishanid Noşan** (לישניד נושאן): Çoğu İsrail'de olmak üzere Irak'ta 2.000 kişi tarafından konuşulur, İbrani alfabesiyle yazılır.
- d. **Hulaula**: Bugün çoğu İsrail'de yaşayan, İran kökenli 10.000 kişi tarafından konuşulur, İbrani alfabesiyle yazılır.

ARAMİ ALFABESİNDEN TÜREYEN ALFABELER

Aramice, Sami dillerinin kuzeybatı grubunu oluşturur. Arami dili geniş bir coğrafyaya yayılıp, Yakındoğu'da farklı dilleri konuşan halkların kullandığı VII. yüzyılda "*Lingua Franca*" olarak Akadçanın yerini almıştır. Dilbilgisi bakımından Sami dil ailesinin diğer üyeleri ile aynı özellikleri taşır. Aramiler sahip oldukları 28 sesi, Fenike alfabesinden aldıkları 22 harfle dile getirirler.¹⁰

Arami alfabesi, Pers İmparatorluğu'nun resmî dili olmuştur. İmparatorluk Aramcası denilmiştir. Doğu'da Afganistan'dan Hindistan'a, Batı'da da Mısır'a kadar Pers İmparatorluğu'nun bütün eyaletlerinde Arami alfabesiyle yazılmış belgeler bulunmuştur. İskender Doğu'yu ele geçirince resmî dil Yunanca olmuştur. Eski Ahit'teki Daniel ve Ezra kitaplarının bazı bölümleri ile Babül Talmudu ve Kudüs Talmudu da bu alfabe ile yazılmıştır. İsa ve havarilerinin de Aramca konuşulduğuna inanılır.¹¹

Arami dilinin geniş bir coğrafyaya yayılıp kullanılmasının sebebi ise çivi yazısına göre oldukça basit olması, Sami dillerini konuşan halklar tarafından kolayca anlaşılması ve Pers İmparatorluğu'nun resmî dili olmasıdır.¹²

Sıra	Harfler	Adları	Adların Anlamları	Ses veya Güç	Eş Latin Harfler	Sayısal Değerleri	
1	א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת	Alef	Öküz	a (yumuşak nefesle)	A	1	
2		Bet	Ev	b, bh (v)	B	2	
3		Gimel	Deve	g (sert), gh	G	3	
4		Dalet	Kapı	d, dh (düz th)	D	4	
5		He	Pencere	h (sert nefesle)	H	5	
6		Vau	Çivi	v, u,	V	6	
7		Zayin	Silah, Kılıç	z, dz	Z	7	
8		Çet	Çit	h, ç (ch) (gurtaktan)	Ch	8	
9		Tet	yılan	t (kuvvetli)	T	9	
10		Yod	Ei	i, y	I	10	
11		SON = ך	Kaf	Avuç	k, kh	K	20 son = 500
12		SON = ך	Lamed	Öküz üvündüresi	l	K	30
13		SON = ך	Mem	Su	m	M	40 son = 600
14		SON = ך	Nun	Balık	n	N	50 son = 700
15		SON = ך	Sameh	Destek	s	S	60
16		SON = ך	Ayin	Göz	o, â, ng (gurtaktan)	O	70
17		SON = ך	Pe	Ağız	p, f (ph)	P	80 son = 800
18		SON = ך	Zaddi	Balık kancası	ts, tz, j	Tz	90 son = 900
19		SON = ך	Kof	Başın arkası	q, qh (gurtaktan)	Q	100
20		SON = ך	Reş	Baş	r	R	200
21		SON = ך	Şin	Diş	ş (sh), s	Sh	300
22		SON = ך	Tau	Haç işareti	th, t	Th	400

Tablo 1:günümüzde kullanılan arami alfabesi ve sayısal değerleri¹³

¹⁰ Hande Çeçen, (2007). "Anadolu'daki Arami Krallıkları ve Arami Kültürü." İstanbul: Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.56

¹¹ Bk. "Aramca," Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt 2, s.62

¹² Hande Çeçen, a.g.m, s.58.

¹³ Hande Çeçen, a.g.m., s.69.

Kuzey Sami yazısından türeyen Arami alfabesi M.Ö. X. yüzyılda ortaya çıkmış ve M.Ö. 300-100 arasında çeşitli dallara ayrılmıştır. Arami kolunun doğrudan ve dolaylı uzantıları, alt dallar hâlinde Sami ve Sami olmayan dillerin yazılmasında kullanılmıştır.¹⁴

Sami dalı, bugünkü İbrani alfabesinin prototipi olan *Kare İbrani yazısına*, *Nebati ve neo Sina-Arap alfabesine*, *Palmira alfabesine*, *Nasturi Hristiyanların dinlerini öğretmek için Güney Hindistan, Türkistan, Orta Asya ve Çin'e kadar taşıdıkları Süryani alfabesine*, *Mandayyeler*, *Nasiriler*, *Galikanlar* veya *St. John Hristiyanları* olarak bilinen *gnostik pagan-Yahudi-Hristiyan mezheplerinin alfabesine* ve *İran'dan Kuzey Afrika ve Türkistan'a kadar yayılan Mani alfabesine* kaynaklık etmiştir.¹⁵

Sami olmayan dal ise, Orta, Güney, Güneydoğu ve Uzak Asya'nın Sami olmayan dillerine uygulanan Arami alfabesinden türeyen birçok alfabe vardır. Hindistan'da *Brahmi ve Haşoti* alfabeleri bu gruptandır. Fars anıtlarında III. Yüzyıldan sonra bir süre Arami alfabesinin uzantısı kullanılmıştır. Buna *Pehlevi yazısı* denilir ve İranlıların İslamiyet öncesi kutsal kitaplarından *Avesta* yazılmıştır.¹⁶ Arami alfabesinden türeyen *Soğut*, *Uygur*, *Tibet alfabesi* de Sami olmayan dillere uygulanmış varyantlarıdır. Arami alfabesinin uzantıları arasında *Ermeni ve Gürcü alfabesi* de bulunur. Ermeni alfabesi *Aybuben* olarak da bilinmektedir. Gürcü yazısı da Arami alfabesinin Süryani kolundan türemiştir. Arami alfabesinden türediği tartışmalı olan yazı sistemleri de vardır. Bunlardan birisi Hint alfabeleri diğeri ise Runik alfabedir. Hint alfabelerinin hepsi ana dalları olan Brahmi yazısından gelişmiştir. Brahmi yazısında açık bir Sami etkisi görülmesine rağmen, Arami yazısının bu yazıya sadece örnek oluşturduğu tahmin edilmektedir. Runik alfabenin kökeni hakkında tam bilgiler elde edilememiştir. Kuzey Avrupa'da yaşamış Cermen soylularının yazısıdır ama erken Cermen halkları için epeyce gelişmiş sayılmaktadır.¹⁷ Arami alfabesinden türeyen alfabeler şu şekilde sınıflandırılabilir:¹⁸

1. Klasik İbrani Alfabeti

1.1. Modern İbrani Alfabeti

2. Nebati Alfabeti

2.1. Arap Alfabeti

3. Haroşti Alfabeti

4. Ermeni Alfabeti

5. Mandayye Alfabeti

6. Brahmi Alfabeti

6.1. Tibet Alfabeti

7. Süryani Alfabeti

7.1. Estrangelo

7.1.1. Mani Alfabeti

7.2. Gürcü Alfabeti

¹⁴ Hatice User, "Başlangıçtan Günümüze Türk Yazı Sistemleri." Bilge Kültür Sanat, Ankara. 2006, s.70.

¹⁵ Hatice User, a.g.m., s.72.

¹⁶ Hatice User, a.g.m., s.78.

¹⁷ Hatice User, a.g.m., s. 79.

¹⁸ Talat Tekin, "*Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı*", Simurg Yayınları, Ankara:1997, s.31-104; Hatice Şirin User, "*Başlangıçtan Günümüze Türk yazı Sistemleri*", Bilge Kültür Sanat, Ankara:2006, s.18-21. ; . "Aramca," Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt 2, 1992, s.62

8. Pehlevi Alfabeti

8.1. Avesta Alfabeti

8.2. Soğut Alfabeti

8.2.1.1. Uygur Alfabeti

8.2.1.1.1. Moğol Alfabeti

8.2.1.1.2. Mançu Alfabeti

1. **Klasik İbrani Alfabeti:** Arami yazısına dayanmaktadır. Kare yazı veya Asuri yazı olarak da bilinen Klasik İbrani yazısı esas olarak Arami yazısından çıkmakla birlikte Erken İbrani yazısından önemli ölçüde etkilenmiştir. Milattan önceki yıllarda standart hâle gelerek Modern İbrani alfabetini harflerini geliştirmiştir. ¹⁹ Günlük hayatta kullanılan İbranice'nin yerini de Aramicenin almaya başladığı gözlemlenir. Hatta Musevi Hukuku'nu meydana getiren Talmud'un Yahudi din adamları tarafından Aramice olarak kaleme alındığı ve Tevrat'ın Aramice çevirilerinin yapıldığı görülür. ²⁰ Her İbranice harfin sayısal bir değeri bulunmaktadır. Örneğin, *alefin* sayısal değeri 1 ve *yodun* sayısal değeri 10'dur; 11 sayısı ise bu iki harfin kullanımıyla gerçekleşir. ²¹

1.1.1. **Modern İbrani Alfabeti:** Sağdan sola doğru yazılır. 22 adet eski Sami ünsüz işaretinden oluşmaktadır. İbrani yazısında 4 ünsüz işareti (*alef, vav, he, yod*) uzun ünlüleri işaretlemek için de kullanılmıştır. Sami kaynaklı Arap alfabetinde harf-i illet sınıfını oluşturan *elif, vav ve he*'ye mukâbil bu harflere, *vokallik ünsüzler ve matres lectionis "okuma anaları"* gibi adlar verilmiştir. Günümüzde Karay Türkleri İbrani alfabetinin sadece ibadetlerini yerine getirirken kullanmaktadır. ²²

2. **Nebati Alfabeti:** Eski Nebat Krallığında konuşulan dildir. Nebatça yazılmış metinlerin bütünü M.Ö. 1- M.S. 2. yüzyıllar arasında kaleme alınmıştır. Nebatlılar, Arap'tır ve konuşma dilleri Arapça, yazı dilleri ise Aramcadır. Günümüze kadar gelen yazıt kalıntılarının dili Batı Aramcadır. Nebatlıların yazısı Aram yazısından türemiştir. ²³ Arap alfabetinin oluşumuna katkı sağlamışlardır.

2.1.1. **Arap Alfabeti:** Arap alfabetinin M.S. 2-4 yüzyıllarda Arabistan'ın kuzeybatısı ile Ürdün'ün batısında yaşamış Sami asıllı Nebati kavminin yuvarlak hatlı yazısından geliştiği fikri oldukça yaygındır. Sonradan Aramileşmiş, Arap soylu Nebatilerin Suriye ile Arabistan arasındaki sınır bölgesinde kurdukları krallıkta M.Ö.150-M.S.150 arasında kullandıkları bu alfabe Sami yazı sisteminin en önemli kollarından biri olmuştur. Nebati yazısının Arap alfabetine dönüşmesini sağlayan Arap karakterleri Bağdatlı yazar Nedim'e (X. yüzyıl) göre Mekke, Medine, Basra ve Kufe şehirlerinde gelişmiştir. Arap yazısı Hz. Muhammed döneminde Kufi ve Nesih olmak üzere 2 türe ayrılmıştır. Kufi tür, İslamiyet'in ilk yüzyıllarında sadece Kur'an nüshalarının çoğaltılmasında kullanılmıştır. Nesih türü yuvarlak ve işlek karakter taşıdığından papirüsler ve çeşitli kâğıtlar üzerinde kullanılmıştır. Modern Arap yazısı bu türden gelişmiştir. Arap alfabeti, kökenini oluşturan Sami yazısı gibi sağdan sola yazılır 22'si orijinal Sami işareti olmak üzere toplam 28 harf bulunur. ²⁴

¹⁹ Hatice User, a.g.m., s.77.

²⁰ İbrani Alfabeti, <https://www.alfabeti.com/ibrani-alfabeti/>, (Erişim Tarihi 24.11.2018).

²¹ İbrani Alfabeti, <http://www.wikizero.net/>, (Erişim Tarihi 24.11.2018).

²² Hatice User, a.g.m., s. 79.

²³ "Nabatça," Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt 14, 1992, s.355.

²⁴ Hatice User, a.g.m., s. 91.

3. **Haroşti Alfabeti:** Hindistan'ın kuzeybatı bölgesinde kullanılan ve Brahmi yazısına göre daha az mütakâmil olan Haroşti alfabesi sağdan sola yazılır ve Arami kökenlidir. Bu alfabenin İsa'dan önce 5.yüzyılda ortaya çıktığı ve İran yolu ile Hindistan'a geldiği düşünülmektedir.²⁵
4. **Ermeni Alfabeti:** Misyoner Mesrop 406 yılında, Grek alfabesini esas alarak Pehlevi alfabesinden birçok harf ilavesiyle bu alfabe hazırlamıştır. Yedisi ünlü, otuz biri ünsüz olmak üzere 38 harften oluşur. Birleştirilmeden Grek alfabesi gibi soldan sağa yazılır.²⁶
5. **Mandayye Alfabeti:** Arami kökenlidir. Mandaik alfabesi Mandaen dininin üyeleri tarafından Eski Suriye dilinin yerel varlığını yazmak için kullanılmıştır. 7. yüzyıl civarında Arami alfabesinden ayrılmıştır. Dicle ve Fırat nehirlerinin birleştiği şuan ki Güney Irak ve Güneybatı İran'da gelişti. Hâlâ günümüzde hem ayin hem de çok az derece günlük konuşmalarda kullanılmaktadır.²⁷
6. **Brahmi Alfabeti:** Hint kökenli bir yazıdır. Hindistan'da Sanskritçenin yazımı için kullanılmıştır. Budizm ile birlikte Orta Asya'ya yayılmıştır. Sami yazı sisteminin Arami koluna ait aittir. Hint geleneğine göre bu yazının Brahma tarafından icat edildiğine inanılmış ve Brahma yazısı olarak adlandırılmıştır. Brahma yazısının Gupta karakterleri Orta Asya'da dört dile uygulanmıştır. Bunlar Toharca, Sakaca (Hotanca), Çince ve Uygur Türkçesidir. Brahmi yazısı bir hece yazısıdır. Bu yazı da her işaret belirli bir ünlüyü veya belirli bir ünsüzle onu izleyen bir "a" ünlüsünü yani pa, pha, ba, bha vb. tarzında açık bir hecesi gösterir. Bir işaretin a'dan başka bir ünlüyü göstermesi isteniyorsa işaretin üzerine çizgi yapılarak değiştirilir. Brahmi yazısında aslı 28 hece işaretine Uygur Türkleri 7 işaret daha eklemişlerdir.²⁸
 - 6.1. **Tibet Alfabeti:** Brahmi yazısının Gupta karakterlerinden geliştirilmiştir. Tibetliler, Brahmi yazısının Gupta karakterlerine bazı eklemeler ve çıkarmalar yaparak bu yazıyı oluşturmuşlardır. Tibet yazısı da yarı hece yarı alfabe yazısı özellikleri taşır. Ünsüz işaretlerinin her biri kendisinden sonra /a/ sesini içerir. Tibet alfabesinde 30 ünsüz, 5 ünlü, bir ters çevrik /i/, 3 tane de harf altı ünsüz işareti vardır. Tibet yazısında kelimeler müstakil olarak yazılmaz. Hece bütünlüğü olmadan dağınık bir şekilde yazılır. Örneğin; *"byil ga byi lig gin; Bilge Kağan"*, *"Ze zig go ngol lug; Sezik köüllüg"* gibi (Tekin 1997).
7. **Süryani Alfabeti:** Sami kökenli Arami yazısının işlek türünden çıkmıştır. Bu yazı sağdan sola doğru yazılır ve 22 ünsüz işaretinden oluşur. Süryani harflerinin çoğunun, Arap alfabesinde olduğu gibi, kelimenin başında, içinde ve sonunda olmalarına, bitişik veya ayrı yazılmalarına göre az çok değişik şekilleri vardır. Süryani Kilisesi'nin ikiye ayrılması ile Süryani dili ve yazısı da Batı ve Doğu olmak üzere iki kola ayrılmıştır.²⁹ Batı kolunu Yakubiler ve Melkailer oluşturur. Süryani alfabesinin *Serto* aslı türünü kullanmışlardır. Doğu koluna Nesturi adı verilir ve Nasturi alfabesini kullanmışlardır. Süryani alfabesi aslı olarak ünlü işaretleri barındırmaz. Ünlüleri göstermek için hemze, *vav* ve *ye* harfleri kullanılır. Süryani alfabesinin en önemli kolu Estrangelo yazısıdır.³⁰

²⁵ Talat, Tekin, "Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı." Ankara: Simurg Yayınları, 1997, s.110.

²⁶ "Ermeni Alfabeti", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 41, 1991, s.355.

²⁷ "Mandaic", www.ancientscripts.com/mandaic.html ,(Erişim Tarihi 24.11.2018).

²⁸ Talat Tekin, a.g.m., s.53.

²⁹ Talat Tekin, a.g.m., s. 69.

³⁰ Hatice User, a.g.m., s.70.

7.1. **Estrangelo Yazısı:** Aramca el yazısından türetilmiştir.³¹

7.1.1. **Mani Alfabetesi:** Arami alfabetesinin bitişik olmayan türü ile Süryani alfabetesinin bitişik türü arasındaki geçiş şekillerinden birini temsil eden Estrangelo yazısından çıkmıştır.³² Dringer'e göre Arami yazısının işlek bir yerel türünden çıkmış olup Palmira yazısına benzemektedir. Sağdan sola yazılan mani yazısının Uygurlar tarafından geliştirilmiş şekli ünlü işaretleri bakımından yetersizdir. Bögü Kağan'ın Mani inancını kabul etmesi ile Türkler arasında yayılmıştır. Ama uzun süre kullanılmamıştır.³³

7.2. **Gürcü Alfabetesi:** V. yüzyılda Hristiyan misyonerler tarafında yapıldığı sanılmaktadır. Gürcü alfabetesinde Yunan alfabetesinin etkisi görülür ama harflerin büyük çoğunluğu Arami alfabetesinden alınmıştır.³⁴ Arami alfabetesinin Süryani kolundan türemiştir. Ermeni alfabetesini hazırlayan St. Mesrob Maşoc tarafından düzenlenmiştir. Gürcü alfabetesi Mhedruli "savaşçı" olarak adlandırılır. İlk belgeleri M.S. VIII. Yüzyıla aittir.³⁵

8. **Pehlevi Alfabetesi:** Aram alfabetesinden alınan bir yazıyla yazılan, Orta Farsça veya Parthça'ya verilen addır. Hint- Avrupa dillerinden bugünkü Farsçanın ana kaynağıdır. Sâsânîler zamanında bütün kâtipler bu dili kullanırlardı.³⁶ Pehlevi alfabetesi 24 harften oluşmaktadır.³⁷

8.1. **Avestâ Alfabetesi:** Zerdüşti din damları tarafından muhtemelen Sâsânîler devrine kadar (M.S. 226-651) sözlü olarak nesilden nesle aktarılmıştır. Halk tarafından anlaşılma duruma düşmesi üzerine Zerdüşti din adamları yeni bir yazı icat ederler. Bunu sadece Avestâ yazmak için kullanırlar. Avestâ yazısı, Arami alfabetesinden alınmış olup sağdan sola yazılır. Arami harfleri ve Avestâ alfabetesindeki harfler, şekil olarak birbirine benzer ama yazılışları farklıdır. Harfler birbirinden ayrı yazılır, bir sonraki harfle birleşmezler. Her ünlü harf için özel bir işaret vardır.³⁸

8.2. **Soğut Alfabetesi:** Arami yazısının yerel bir türünden geliştirilmiş ve kâğıdın icadından beri kullanılmıştır. Orta Asya'da ortak iletişim dili "Lingua Franca" hâline gelmiştir. Uygur alfabetesinin kaynağıdır. Soğut alfabetesi sağdan sola yazılır ve 22 harften oluşur. İmlası çok tutarsız olup iç sesteki ünlülerde büyük harflerle kullanılmıştır. I. Göktürk Kağanlığı döneminde 581 yılında Mahan Tigin'in anısına dikilen kitabenin üç yüzü Soğut alfabetesi ile yazılmıştır.³⁹

8.3. **Uygur Alfabetesi:** Arami yazısından gelişen Soğut alfabetesini, Uygur Türkleri alıp kendilerine uygun bir alfabe hâline getirmişlerdir. Kaşgarlı Mahmut, Divan-ı Lügat-it Türk'te Türk yazısı olarak Uygur harflerini göstermektedir. Uygur yazısı Türk ülkelerinde 8.yüzyıldan 18 yüzyıla kadar kullanılmıştır. Osmanlı saraylarında Uygur yazısını bilen bahşılar bulunmuştur. Uygur alfabetesi ve Arap alfabetesinin yan yana kullanıldığını gösteren Karahanlı devrine ait Uygur harfli belgeler vardır. Uygur alfabetesi 18 harften oluşur ve sağdan sola yazılır. Harflerin başta, ortada ve sondaki durumları değişiklik gösterir. Uygur alfabetesi Türkçenin ünlü seslerini karşılamadı yetersizdir. Moğol Devleti'nin resmî yazısı haline gelmiştir. Türklerin ikinci millî yazısıdır.

³¹ John F.Healey, "Süryanca El yazısının Erken Tarihi", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* V,Sayı 4, 2005 (çev. Mehmet Sait Toprak).

³² Talat Tekin, a.g.m., s. 35.

³³ Hatice User, a.g.m., s. 39.

³⁴ "Gürcüce", Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt 8, 1992, s.270.

³⁵ Hatice User, a.g.m., s. 98.

³⁶ "Pehlevi", Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt 15, 1992, s. 550.

³⁷ "Pehlevi Alfabetesi", <https://www.alfabetesi.com/pehlevi-alfabetesi/>, (Erişim Tarihi 24.11.2018).

³⁸ Nimet Yıldırım, "İran Dilleri-I", s.35-36.

³⁹ Talat Tekin, a.g.m., s. 42.

8.3.1. **Mançu Alfabeti:** Altay dil öbeğine giren Tunguz dillerinin Güney öbeğinden gelir. Mançuların başlangıçta alfabeleri yoktu. 1559 yılında Nurhaçi, Moğol alfabetine uyguladı. Okumayı kolaylaştırmak için daha sonra ayırıcı işaretler kondu.⁴⁰

8.3.2. **Moğol Alfabeti:** Moğolcanın en eski metni Yesünke Taşı'dır. M.S. 1225 yılında Uygur yazısıyla yazılmıştır. Onon-Neçinsk Nehri yakınında granit bir taş üzerine yazılan bu yazı beş satırdan oluşmaktadır. Bu yazılarda Cengiz Han'ın "Yisünge" adlı yeğeninden söz edilmiştir. Cengiz Han devrinde bizzat Cengiz Han'ın halkının yazıya sahip olmasını sağlamak için Uygur Türklerinden önemli bahşıları başkentine çağırılmış ve Moğolca için Uygur Alfabetini uyarlatmıştır. Moğol alfabeti yukarıdan aşağı doğru yazılır. Yakın zamana kadar Moğolca'yı yazmak için Uygur alfabeti kullanılmaktayken günümüzde Moğolca, Moğol diline uyarlanmış bir Kiril alfabeti ile yazılmaktadır.⁴¹

SONUÇ

Kuzey Sami kolunu oluşturan Arami yazıları, günümüzde Asya kıtasında kullanılan birçok alfabenin kaynağıdır. İngiltere'den Çin'e kadar genişleyen alanda yazılı belgeler bırakmışlardır. Fenike alfabetini alıp kendilerine uygun bir şekilde değiştirip geliştirmişleridir. Pers İmparatorluğu sayesinde ticaret dili ve resmi dil olmuştur. Zamanla ortak dil hâline gelmiştir. Doğu ve Batı grubu olarak iki kola ayrılmıştır. Pers İmparatorluğu yıkılınca yerini zaman içerisinde Arapçaya bırakmıştır. Ülkemizde şuan Güneydoğu bölümünde Aramice konuşan topluluklar bulunmaktadır. Sami dil ailesinin Kuzeybatı grubunda yer alan Aramca bugün birçok alfabenin kaynağı durumundadır. Özellikle de Asya kıtasında yer alan alfabelerin kökeni olarak kabul edilebilir. Ticaret sayesinde diğer toplumlar arasına giren bu alfabenin yayılmasında en büyük etken inançtır. Arami alfabetinden yüzlerce alfabe çıkmıştır. Hint alfabeti ve Runik alfabenin Arami kökenli olup olmadığı tartışma konusudur. Tarih boyunca farklı alfabeler ile yazılan Aramice, bugün Hristiyanlar tarafından Süryani alfabeti, Museviler tarafından ise İbrani alfabeti ile yazılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aramca (1992). Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt 2. s.60.
- Çeçen, H. (2007). "Anadolu'daki Arami Krallıkları ve Arami Kültürü." İstanbul: Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çoban, H. (2011, Bahar). "Arami Göçleri." *TÜBAR-XXIX*, s. 91-102.
- Diker, S. (2000). "Türk Dili'nin Beş Bin Yılı." İzmir.
- Dinçol, Ali M. (1991). Aramice, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 3, İstanbul. s. 267-268.
- F.Healey, J. (2005). "Süryanca El yazısının Erken Tarihi" (çev. Mehmet Sait Torak). *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, sayı 4, s. 315-329.
- Florioti, H. D. (2012, Ocak-Şubat). "Yeni Asur Dönemi Yazılı Kaynaklarında Bit-Bahiyani Arami Krallıkları ve Arami Kültürü." *Tarih Okulu*, sayı XXI, s. 23-40.
- Gürcüce, (1992). Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt 8. s. 255.
- İbrani Alfabeti, <https://www.alfabeti.com/ibrani-alfabeti/> ; <http://www.wikizeroo.net/> , (Erişim Tarihi 24.11.2018).
- Mandaic, www.ancientscripts.com/mandaic.html , (Erişim Tarihi 24.11.2018).
- Mançuca, (1992). Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt 13. s.96.
- Moğol Alfabeti, <http://www.wikizeroo.net/> , <https://www.alfabeti.com/mogol-alfabeti/> , (Erişim Tarihi 24.11.2018)
- Nabatça, (1992). Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt 14. s. 426.
- Pehlevi Alfabeti, <https://www.alfabeti.com/pehlevi-alfabeti/> , (Erişim Tarihi 24.11.2018).

⁴⁰ "Mançuca", Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt 13, 1992, s.98.

⁴¹ Moğol Alfabeti, <http://www.wikizeroo.net/>, <https://www.alfabeti.com/mogol-alfabeti/>, (Erişim Tarihi 24.11.2018)

- Pehlevce, (1992). Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt 15. s.550.
- Tekin, T. (1997). "Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı." Ankara: Simurg Yayınları.
- Tur, S. (2011, Aralık). "Sami Dilleri Üzerine Bir İnceleme." *Şarkiyat Mecmuası*, 129-163.
- User, H. (2006). "Başlangıçtan Günümüze Türk Yazı Sistemleri." Bilge Kültür Sanat, Ankara.
- Yıldırım, N. "İran Dilleri-I." 25-38.
- Yüce, N. (1991). Ermeni Alfabesi, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 41, İstanbul. s.98-102

Dijital Ortamda Yapılan Dil Yanlışlarına Genel Bir Bakış

Merve İPEKSOY

“Türk demek dil demektir. Milliyetin çok belirgin niteliklerinden biri dildir. Türk milletindenim diyen insan, her şeyden önce ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir.”

Mustafa Kemal ATATÜRK

Dilin, bir millet için değeri tartışılmazdır. Alman filozof Heidegger, dilin insanın evi olduğunu söylemiştir (Kaplan,2011). Mehmet Kaplan ise dilin tıpkı ev gibi milletlerin duygu ve düşünce hayatının barınağı ve korunağı olduğunu açıklamıştır (Kaplan,2011). Dil, durağan bir olgu olmadığından sürekli gelişmekte ve değişmektedir. Bu değişim kültürel, coğrafi, teknolojik sebeplere bağlanabilmektedir. Teknolojik gelişmelerle birlikte internet ve sosyal medya kullanımının artması, dili doğrudan etkilemiştir. Yazıda ise bu durumun dildeki olumsuz etkilerinden bahsedilmiştir.

Dil yanlışları ayrı ayrı ele alınacak olursa bozuk cümle yapısının birden fazla sebebi bulunmaktadır. Aynı anlama gelen kelimelerin bir arada bulunması, bir sözcüğün cümle içinde yanlış yerde bulunması, gereksiz ek kullanımı, genellikle birden fazla yargı içeren cümlelerde bulunan eksik kullanılan cümle unsurları bu sebeplerden sadece birkaçıdır. Yabancı sözcük kullanımının artması da internet kullanımının artmasına yani sosyal medya türlerinin yaygınlaşmasına bağlanabilir. Sosyal medya türlerinin hayatımıza girmesiyle daha önce hiç bilinmeyen veya kullanılmayan yabancı kökenli sözcükler sıklıkla kullanılır hale gelmiştir: *link, tweet, troll, stalk, story, post...* İnternet ortamında görülen diğer sorun ise mesaj yazılırken ya da paylaşım yaparken yapılan yazım yanlışlarıdır. En çok rastlanan yazım yanlışları, *de/da* bağlacının kelimeye bitişik yazılmasıdır. Bu durumu büyük harflerin yazımına dikkat edilmemesi, birleşik yazılması gereken sözcüklerin ayrı yazılması gibi özensizlikler takip etmektedir. Bir cümlenin doğru anlaşılması için gerekli olan bir diğer unsur ise noktalama işaretleridir. Mesajlarda ve paylaşımlarda genellikle kullanılmayan noktalama işaretleri, cümlenin veya ifadenin yanlış anlaşılmasına sebep olmaktadır. Bu durum özellikle virgül eksikliğinin bulunduğu cümlelerde karşımıza çıkmaktadır.

Nesrin Sis, internet ortamında kullanılan dilde yapılan yanlışları bir yazısında gruplandırarak ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Bu gruplandırma söyleyiş sorunları, sözvarlığı sorunları, yazım sorunları ve anlatım sorunları şeklindedir. Anlatım sorunlarının; cümlelerin kuruluşunda yapılan yanlışlıklar, öge eksikliğinde meydana gelen anlatım bozuklukları, öge fazlalığından meydana gelen anlatım bozuklukları, çeviri yanlışları, ögelerin yanlış sıralanması gibi alt başlıkları bulunmaktadır (Sis, 2006: s.205-234).

Yazıdaki asıl amaç; dijital ortamda yapılan yazım yanlışları veya noktalama işaretlerinin eksik kullanılması gibi sorunların gösterilmesinden ziyade bozuk cümle yapılarının ortaya konmasıdır. Sosyal medya paylaşımlarından ve mesajlaşmalardan alınan bazı örnekler, yazının devamında verilmiş ve örnekler üzerinden değerlendirmelere yer verilmiştir.

- *Ben sana karşı hep hoşgörülü oldum sen bir kere bile bana yaklaşmadın.*

Birden fazla yargı içeren bu cümlede öge eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümle “... sen bir kere bile bana hoşgörülle yaklaşmadın.” şeklinde olmalıdır.

- *İki tarafın da birbirine yazmayıp özlemesi...*

Bu paylaşımda, bir unsurun eksik kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır. Cümle “*İki tarafın da birbirine yazmayıp birbirini özlemesi...*” şeklinde düzeltilmelidir.

- *Bugün aşırısı yoruludum. Birde çok başım ağrıdı bütün gün.*

Bir yazışmadan alınan bu cümlede yazım yanlışlarının haricinde yanlış yerde bulunan kelimenin yaratmış olduğu bir bozukluk da bulunmaktadır. Bu cümle “Bugün aşırısı yoruludum. Bir de başım çok ağrıdı bütün gün.” şeklinde olmalıdır.

- *Benimle olan en eski resmini at da bakalım.*

Bu cümlede “resim” ifadesi yerine “fotoğraf” ifadesinin kullanılması gerekmektedir.

- *Beni üzen bazı şeyleri 90’lar şarkıları eşliğinde makyaj yaparak görmemezlikten geliyorum.*

Bu cümlede aynı anlamı taşıyan eklerin birlikte kullanılmasından kaynaklanan bir sorun bulunmaktadır. Doğrusu “... görmemezlikten geliyorum.” şeklinde olmalıdır.

- *Evet arkadaşlar bugün pek paylaşım yapamadım. Zeynep’le birlikte güzel bir gün geçirdik.*

Sosyal medya paylaşımında “ile” ilgeci zaten birliktelik anlamı katmıştır cümleye. Yani “birlikte” kelimesinin kullanılması gereksizdir.

- *Elif’in ablası geldi lahmacun ayran yiyorlar.*

Paylaşımda noktalama işaretlerinin eksik kullanılmasının yanı sıra belirgin bir anlatım bozukluğu bulunmaktadır. Bu cümlenin “*Elif’in ablası geldi, ablasıyla lahmacun yiyip ayran içiyorlar.*” şeklinde olması daha doğru olacaktır.

- *O haliyle gece vakti beni karşısına alıp neşelenmem için bir şeyler anlattı.*

Mesajlaşmadan alınan bu cümlede bir ögenin eksik kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğu bulunmaktadır. Bu cümle “... neşelenmem için bana bir şeyler anlattı.” şeklinde yazılmalıdır.

- *Barıştığım insanlara sürekli şakayla karışık laf soktuğum için hemen geri küsüyorsunuz.*

Bu paylaşım “insanlarla” ifadesi eklenmelidir.

- *Bu aralar herkesin içinde sebepsiz bir sıkıntı olduğuna yemin edebilirim ama kanıtlayamam.*

Cümlenin “... bunu kanıtlayamam.” şeklinde tamamlanması gerekmektedir.

Bu tür cümle örnekleri daha da çoğaltılabilmektedir.

Araştırmada örneklerle gösterilen dil yanlışlarının olumsuz etkilerinin farkına varılması ve bu sorunların ciddiye alınması gerekmektedir (Peler,2020). Dil yanlışlarının tespit edilmesi, bu durumun düzeltilmesi için atılan ilk adımdır. Düzeltilmesi içinse her birey öncelikle kendini denetlemelidir. Yani kuralların bilinmesi dili korumak için yeterli olmamaktadır. Ancak bu kuralların uygulanmasıyla dilin korunduğu iddia edilebilir. Bir paylaşım yaparken ya da mesaj yazarken kurallara dikkat edilmesi, yapılan yanlışların önemli ölçüde azaldığını gösterecektir. Doğan Aksan’ın şu sözü durumu özetlemektedir: “Dil, bakıldıkça büyüyen bir ağaçtır.”.

Kaynakça

Aksan, D. (2010). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Kaplan, M. (2011). *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Peler, G. Y. (2020). "Dijital Kültür ve Dil", Fatih Balcı, *Dijital Kültür-2(s.17-33)* Arı Sanat Yayınevi, Kayseri.

Sis, N. (2006). "Medya Dili Sorunu", G. Gülsevin, *Türkçenin Çağdaş Sorunları* (s.205-234), Divan Yayınevi, İstanbul.

Börekçi, M. (2006). *Atatürk-Dil ve Kültür*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 31, Erzurum.

Karahisar, T. (2013). *Dijital Nesil, Dijital İletişim, Dijitalleşen(!) Türkçe*.

(Girişteki görsel www.hurriyet.com.tr)

Türkistan'ın Türkçe Yarasi Üzerine Sorular

Mediha Bala ÇINAR

İletişim, iletilmek istenen bilginin hem gönderici hem de alıcı tarafından anlaşıldığı ortamda bilginin bir göndericiden bir alıcıya aktarılma sürecidir. En gelişmiş iletişim aracı dildir. Dil, düşüncenin göstergesi olan canlı, sosyal ve millî bir varlıktır. Binlerce yıl, Türk milletini oluşturup maddi manevi değerlerini muhafaza eden bağ Türkçedir. Türkçe; Türk boyları arasında kültür, medeniyet, duygu, düşünce, tarih, bilim vb. birçok konuda da birlik sağlar ve Türklerin gücünün en önemli kaynaklarından biridir. Tarihin takip edilemeyecek kadar uzak geçmişinden 19. yüzyıla kadar tam anlamıyla olmasa da büyük oranda bir bütünlük içinde gelen Türkçe ne olmuştur da bu yüzyıldan sonra bu bütünlüğünü kaybedip yaklaşık 20 farklı yazı diline ayrılmıştır?

19. yüzyıl ortak Türk tarihi için oldukça önemli kırılma noktalarının yaşanmaya başladığı bir yüzyıldır. 19. yüzyılda başlayan hareketlenmelerde bir grup Türk aydını alfabe birliğine rağmen var olan yazı dili farklılığını da ortadan kaldırıp Türkleri tam anlamıyla birbirine bağlamaya çalışırken, bir grup Rus aydını Türkleri hem alfabe hem de yazı ve konuşma dili olarak ayırıp boyları ayrı birer millet, lehçeleri ayrı birer dil haline getirmeye çalışıyordu. Gün oldu her iki grup da başarılı oldu. Ancak maalesef başarısı kalıcı olan grup Rus aydınlardı. Ve bugün onlar için başarı Türkler için felaket denilebilecek uygulamaların etkisi hâlâ sürmektedir. Peki, Türk aydınlarının fikir ve faaliyetleri silinip gitti mi?

Birlik niyetiyle faaliyet gösteren Türk aydınlarının başında gelen isim İsmail Bey Gaspıralı'dır. Ve Gaspıralı ismi hemen herkesin bir şekilde tanıdık olduğu bir isimdir. Tarihte rolü asla unutulmayacak kuvvette bir aydındır. Diğer taraftan Rusların bölme, parçalama faaliyetlerinin fikri zeminini oluşturan aydınların en önemli ismi Nikolay İvanoviç İlminskiy konuyla mesleki olarak ya da özel ilgisi olmayanların bilmediği bir isimdir denilebilir. İlminskiy ve benzeri isimlerin faaliyetlerinden haberdar olmak bugün bir Türkün neden çok çalışması gerektiğini anlamasına yardımcı olacaktır.

Biz bu yazıda bu iki zıt isim çerçevesinde fikrin ne denli kuvvetli bir silah olduğuna değinecek, 21.yüzyılda Gaspıralı örneğinden yola çıkarak yeniden birlik fikri düşüncesine destek olmaya çalışacağız.

Baruttan, çelikten değil kalemden en güçlü silahın oluşturulacağına farkında olan, aynı köprüde iki zıt isim: Gaspıralı ve İlminskiy. Tarih sahnesinde bu isimler birer tip midir karakter mi? Türk milleti üzerinde nasıl etkili oldular? Neden dil, alfabe, eğitim üzerinde faaliyet gösterdiler? Onları destekleyen ve engelleyen unsurlar nelerdir? Bu kapsamda sorulabilecek pek çok soru vardır ve cevapları yıllardır verilmiştir, hâlen verilmektedir. Şimdi 21. yüzyıldaki gelişmeler kapsamında sorulması ve cevap aranması gereken yeni sorular vardır.

Bir Rus Ortodoks misyoneri olan İlminskiy kurduğu metotla dil ayrılığına sürüklenen Türk topluluklarının daha kolay yönetilip Ruslaştırılacağı, Hristiyanlaştırılacağı fikrini devlet adamlarına kabul ettirdi. Her boya Kiril esaslı bazı farklılıkları olan alfabeler geliştirildi, yazı dilleri oluşturuldu, üst dil olarak Rusça belirlendi. Türkistan'da maddi ve manevi olarak kapanması oldukça güç olan çok derin yaralar açıldı. Bugün önemli bir kısmı bağımsızlığını kazanıp birer cumhuriyet kuran Türk boyları yaralarının ne kadarını sarabildi? Bu yaraların tam anlamıyla sarılabilmesi için neler yapılmalıdır? Türkiye bu konuda ne yapmaktadır ya da üstüne düşen vazifeyi yapıyor mudur? Türkiye'nin üstüne düşen vazife nedir? Akademi camiasının yaptığı faaliyetler Türkistan'ın yaralarını sarmasına yardımcı oluyor mudur, oluyorsa ne açıdan ve ne kadar oluyordur? Türklerin dilde, işte, fikirde birliğini sağlamak için 21. yüzyılda Gaspıralı'nın fikirlerini ve faaliyetlerini canlandırmak yeterli olacak mıdır? Bu sorulara verilecek cevaplar Türk birliği kurma isteğinin nedenini de anlaşılır hâle getirecektir. İsmail Gaspıralı'nın yaşadığı dönemin kısıtlı imkânlarına rağmen gazete, dil okulları, yenilikçi eğitim faaliyetleri sayesinde oluşturduğu birlik fikrini ve şuurunu bizim içinde bulunduğumuz teknoloji çağının akıl almaz imkânlarıyla oluşturamamamızın nedeni nedir? Şuursuzluk mu, popüler kültürün ortaya çıkmasıyla millî ülkülerimizden uzaklaşmamız mı, başka bir neden mi?

Biz bu soruların cevabını bu yazıda vermeyerek okuyucudan kendi cevabını aramasını beklemekteyiz. İnsanoğlunu yapacağı işlerde harekete geçiren dürtü meraktır. Merakımız hepimizi bu soruların cevabını bulmaya yönlendirecektir ve inanıyoruz ki bir gün tüm Türkler bu sorulara cevap verebilir hâle geldiğinde Türkistan'ın yaraları sarılacak, Türk birliği Tanrı Dağları gibi heybetli bir şekilde dünya sahnesinde yükselecektir.

EDEBÎ YAZILAR

Türk Kimliği

-Oğuz Kağan'dan Atatürk'e kadar bütün Türk büyüklerine...

Milletimiz Türk milleti
"Ne mutlu Türk'üm diyene!"
Hep yaşasın Türk devleti
"Ne mutlu Türk'üm diyene!"

Dilde birlik, işte birlik...
Düşüncede beraberlik
Alnımız ak, başımız dik
"Ne mutlu Türk'üm diyene!"

Bir oldukça gür oluruz
Gür oldukça hür oluruz
Hür oldukça var oluruz
"Ne mutlu Türk'üm diyene!"

"Vicdanı hür, irfanı hür..."
Türk'e gıda hür tefekkür
Özü gürlere yaşar özgür
"Ne mutlu Türk'üm diyene!"

Gönüllerde birlik de var
Birlik varsa dirlik de var
Her güzellik birlikte var
"Ne mutlu Türk'üm diyene!"

Yaradan'ın verdiği kut...
Bilge Kağan, Dede Korkut...
Yesevi'den akan umut...
"Ne mutlu Türk'üm diyene!"
Beş bin yıldır süren töre
Üç kıtaya düşen cemre
Hacı Bektaş, Yunus Emre...
"Ne mutlu Türk'üm diyene!"
Kalmasın aç, çıplak, yaya...
Huzur bulsun bütün dünya
Gerçekleşsin kutlu rüya
"Ne mutlu Türk'üm diyene!"

Ay-yıldızlı bu tan bizim
Cennet gibi vatan bizim
Türkü bizim, destan bizim
Ne mutlu Türk'üm diyene!

Efsanemiz, kıssamız bir
Töremiz bir, yasamız bir

Sevincimiz, tasamız bir
"Ne mutlu Türk'üm diyene!"

Aslımız bir, neslimiz bir
Bir oldukça Türk cihangir
Haykırılım şiir şiir:
"Ne mutlu Türk'üm diyene!"

Ozantürk'üm özümüz bir
Yüreklerde közümüz bir
Yankılanan sözümüz bir:
"Ne mutlu Türk'üm diyene!"

OZANTÜRK / Bayram DURBİLMEZ

YALANCI KAHİN

Güzelliğinin seyri başlar ay doğduğunda
Avunmalık hatıran bana seni anlatır
İçimdeki zerrelere ummanı boğduğunda
Gayre meçhul ahları kainatı inleter
Güzelliğinin seyri başlar ay doğduğunda

İki satır arası yüzyıllık tebessümü
Masum bir ceylan gibi ima eder gözlerin
Gayr-i kabil sevdama asude terennümü
Gül kırığı naz ile dillendirir sözlerin
İki satır arası yüzyıllık tebessümü

Akasyalar aklarken şehrin kara bahtını
Kuğu boyunlu gece süzülür çevresinde
Azad ettim kederle canın payitahtını
Göz yaşı şişesinin erguvan gölgesinde
Akasyalar aklarken şehrin kara bahtını

Ne koydumsa çürüdü kalbimin boş yanına
Ezildikçe ağladı acılı gül yaprağım
Dermanı yok küllerin halimin beyanına
Anka'nın göz yaşıyla yerle yeksan Kaf dağım
Ne koydumsa çürüdü kalbimin boş yanına

Kimi yalan kimi ziyan kimi esrar muamma
Yalancı kahin kalbim sevmeyi bilemedi
Kırk parçaya bölündü ayna misali amma
Surete kandı durdu asl'a yol bulamadı
Kimi yalan kimi ziyan kimi esrar muamma

Ülkü OLCAY

ÇIDAM

-Behçet Necatigil ustaya rahmet niyâzıyla-

Çiğ
gerçekten
hepsi çok çiğ
hepsi çok çıplak:
us bilim deney tez
para güç savaş moda
arkadaşlıklar çok çiğ
ilişkiler çok çıplak
yazık yazık çok yazık
çiğ altında tüm çiğler
pişmiyor pişmeyecek
çiğ altında tüm çağ
hiç bahâr gelmeyecek
çâresiz çarık taban
çağrılarsa çok çiğ
çukurda çağrılanlar
cırpınmalar çelimsiz
çarpışmalarsa çok çiğ
çirkinler çatık çehre
çirkinlikler çok çirkef
çağ çok çetin çok çirkin
çevre çürük çevre çiğ
çağdaş toprak çopçorak
çağdaş çalım çok soysuz
çağdaş çamur sıvaşkan
çağdaş çocuklar çulsuz
çok sahte çok çaylakça
çav çüz okey görüşürüz
çanak kır çanak yala
çav bella çav çav bella
çarpık çurpuk sözcükler
çekiç çaksan çâre yok
çarpık çabuk tümceler
çok çok çok çiğ
çok çok çiğ
çok çiğ
çiğ...

Abdülkadir DAĞLAR

USTAYA MEKTUPLAR - ÖĞRET

Şiir ufkumun efsunlu ismi, Ustam "İsmail Tıkıroğlu"na sonsuz şükranla...

Diz kırıp da önünde, fikrine el bandırdım
Tevazu libasıyla 'fakir' demeyi öğret
Mendil açtım kapıda, dilenciye andırdım
Ak süte ak kıl düşse; 'ha/kir' demeyi öğret

"Yunus Emre" gönlüme "Şah-ı Taptuk" oluver
"Alparslan"a özendim "Sarı Saltuk" oluver
Ben "Germiyan" göründüm, sen de "Artuk" oluver
Kurt eniği ceddine çeker demeyi öğret

"Kanuni" bakışıma "Ebussuud" değince
"Yıldırım"lar düşerken "Emir Sultan" yağınca
"Yavuz"ca sevdalarım "Zenbilli"den doğunca
Kaş çatıp hür dünyaya, "-ne kör" demeyi öğret

"Oğuz Han" çadırında, çekik gözlü "İrkıl"sın
"Aziz Mahmut" oluver, Padişahlarir kilsin
"Akşemsettin" döşünde, çağ kapansın burkulsun
"Fatih"in ülküsüne fikir demeyi öğret

Musaftan ayetlerle perçinleşsin her sözün
Sen şahlanmış bir çoban, bense kınalı kuzun
Sen "İmamoğlu" ol da, ben olayım "Önkuzu"n
Altın yağsa elime, 'bakır' demeyi öğret

Bağrı yanık türküler, hissiyatımın şefi
Kan diye içtiklerim, kızılıcığın hoşafı
Sen pusulam oluver, ben kelâmın kâşifi
Ağu yesem elinden, 'şeker' demeyi öğret

Serdarcığım bulandım, ak sütteki lekeyim
Gönlümün yaylasına heykelini dikeyim
Sen "Edebalı" ol da; ben "Osman-lı" bakayım
Tıkır/Dadım SAYEnde şükür demeyi öğret

Serdar AKKOÇ (Hançerî)

KIYÂMET

Abdülkadir DAĞLAR

Servi dibindeki boş mezarın ayak tarafını çevreleyen duvarın üzerine oturdu bastonuna dayanarak... Kızarmış yüzünde gözyaşlarının kuruttuğu, yazısı okunamayan karışık ifâdeler... Satır satır kırıksık alını burun kemerinin üzerine doğru dikey kesen derin, elifi bir hat... Boş mezarın sağına baktı; genç yaşta ölen dâmâdı otuz yıldan fazladır orada yatıyordu... Solunda, duvarın dışındaki mezarı da amcazâdesi, yani yaşıt arkadaşı mesken edinmişti daha birkaç ay evvel... Ağustosun sıcağında iyi gelmişti ona bu ziyâret; kollarını uçarcasına açtı ve servinin esen serinliğini gömleğinin içinde harâretle bekleyen bedenine sardı... Acabâ bu servinin dibinde kim yatacağı; orayı verseler isterdi, esiyordu çünkü...

Okumaya gelmişti, okuduğu hatimleri bağışlamaya gelmişti... Arkadaşını düşündü, bahârın başındaki son ziyâretinde hasta yatağının ayak ucunda okurken acı acı yutkunmuştu tüm anılarını... Şimdi de ayağının ucundaydı, yatıyordu... Düşündü... Ömrünü dar bir evde sâdelik içinde geçirmişti, şimdi de hayâtını dar, sâde bir mezarda yaşıyordu... Evet, ölmemişti o, yaşayacaktı...

Kim bilir kaç bininci Yâsîn tilâveti için çekti besmeleyi; arkadaşını göresi gelmişti, ona okumayı, ona dinletmeyi seviyordu çocukluğundan beri... Hicretin takvimiyle doksanlı yaşların başındaydılar... Buzlu suların buğulandığı sesiyle, soluk ve kesik nefesiyle hem dinliyor, hem dinleniyor, hem dinletiyordu... Okuyordu: Selâmun kavlen minrabbirrahîm... Bir daha, bir daha okudu bu âyeti, her defasında biraz daha yükselttiği sesiyle... Mavisi yorgun, buğulu gözlerini etrafta gezdiriyor, arada bir kollarıyla servinin serinliğini kucaklıyordu... Dinleniyordu okurken... Kalp atışları hızlanmış, nefesleri sıklaşmıştı...

Tebârekeyi sen okur musun, diye seslendi; torununu dinlerken düşüncelere daldı: Mülk her şeye kudreti olan, kaderin de kaderini takdir eden Allâh'ın elindeydi... Acziyetini düşündü; topraktan bedenini hangi toprak saracaktı... Sarsıldı... Bastonunun ucuyla toprağın yüzüne saplanmış taşları çıkartıyordu... Kabristanın havasını şehrin havasından daha latif buldu; ebediliğin serinliği ile ferahlamıştı... Oturduğu yerden kalkmak istemediğini hissetti; kelimeler iyice işgal etmişti dalgın fikrini: Ölüm gurbet değil kurbetti... Ölüm hakîkî doğum idi... Ölüm ebedî temâşâ idi...

Dinlenmiş buldu kendini... Kiyâme sûresini okumaya başladı; çok seviyordu bu sûreyi, her okuyuşunda anlamıyla yeniden doğduğunu zannediyordu... Zâten tam da bu sûrenin yeri ve sırası gelmişti; zikrini sûreye, fikrini yine kelimelere bırakmıştı: Kiyâmın da bir kiyâmeti var mıydı? Baba sulbündeki noktanın ana karnında vâv'a dönüşmesi... Ya sonra, elif hâlinde kiyâm ederek dünyâ kapısından giriş... Sol kulağa kâmet okunması... Ya sonra dünyânın kiyâmet çıkışı... Hepsi de büyük işâretler miydi? Yoksa kiyâmın kıymeti kiyâmetle mi idi? Yeniden sordu çoktan cevapladığı sorularını; ama, yeniden cevaplamak için artık çok yorgundu...

Tekâsür sûresini okurken düşünmeyi bıraktı... Bastırdığı yorgunluğu bedenine iyice çökmüştü... Torununa okuttu İhlâs ve diğerlerini... Son bir kuvvetle Âyetülkürsî'yi okudu, hemen duâya geçti; hatimleri ve orada okunan sûreleri bağışlayacaktı o duâ ile... Kimlere yer yoktu ki o duâda... Duâ geleneğinin teşrîfâtına tastamam uydu... Kan şekeri iyice düştü, kelimeler arasındaki mesâfeler artmaya başladı... Hocaları, talebelik arkadaşları, dostları, kardeşleri... Ve hassaten oradaki arkadaşları ile oğlunu andı... Elfâtîha...

Mezarların harâretten çatlamış toprakları, berâberinde getirdiği kızların ellerinden kanarcasına sulanırken o kalan kuvvetiyle yine düşünmeye çalışıyordu: Bu servinin altına beni yatırırılar mı? Buraya yatırım mı seni şimdi, dediğini işitti torununun gözlerinden... Daha yıkanmadım, namazım da daha kılınmadı, dedi hâlinin diliyle... Güldü, kalktı, doğruldu... Kiyâmetine daha vardı; istese de kalamazdı... Hazır mıydı, değil mi? Sekiz yaşında hıfzını tamamladığından beri kaç bin kez hatmetmişti Kur'ân'ı; fikren hazır olduğunu düşündü, ancak rûhu daha mutmain olamamıştı... Kaçınabildiği kadarıyla kebâirden uzak durmuştu; diyebildiği kadarıyla da hakkı, sabrı ve azmi tavsiye etmişti... Ama alınması gereken gönüller vardı daha, kimi kırık, kimi ayrık gönüller, kimi yaşlı, kimi genç... Talebesi geldi aklına, yüzlerce hâfız; kendi gözünden bile sakınmıştı bir kısmını, kulağından da... Acabâ kaç buruk ayrılmıştı icâzetini alırken; talebenin hoca üzerinde hakkı olmaz mıydı? Olurdu elbet... Başkaları gibi düşünmediğini fark etti, sevindi buna... Kaçı gelecekti, kim bilir, tabutunun başına; rûhu için kaç hatim indirecekti kendi öğrettiği usûl üzere; acabâ yanlışlarını yine düzeltebilecek miydi?

Acıkmıştı... Ziyâretten gelen düşünceler aslında tüm varlığını yormuştu; yorgunluğunun arkasına gizlenen açlık artık kendini iyice gösteriyordu... Acabâ bedeninin hakkını verebilmiş miydi; yoksa yemek hastalığıyla yorduğu bedeni ondan şekvâcı mı olacaktı? Arabaya bindiğinde acıktığını söyledi...

Yıllarca kendisine çorba pişirme görevini ifâ eden eşinin hakkını düşündü; susuzluktan kurumuş boğazıyla yutkundu... Evet, artık yorgun damağının tadına uygun çorba pişiremiyordu, ama çok emeği vardı üzerinde; ne yapmalıydı? Nasıl almalıydı gönlünü; kocalık gurûru ne kadarına izin veriyordu, bilemedi... Ağır adımlarla evine çıktığında bir ziyâretlik sorularının cevâbını bu ömür yoldaşından beklercesine oturdu mutfaktaki sandalyesine...

Bir kabristan gibi ıssız, bir mezâr gibi sessizdi... Hep söylenirdi, insan uykudadır ölünce uyanır, diye; bu yorucu ömür uykusundan ne zaman uyanacaktı? Yine acıkmış hâlde mi uyanacaktı bu fânî uykudan? Orada da hiç uymadığı yemek yasakları var mıydı? Sorular karnını doyurmuyordu, ama iştahını iyice azaltmıştı... İlacını alabilecek kadar birkaç lokmalık atıştırmaya bile mecâli yoktu...

Kapı çaldığında sandalyede ne kadar süre geçirdiğini düşündü kalkarken; kimdi gelen? Vakit miydi? Ağır ayaklarını sürüyerek açtığı kapının eşiğinde köfteler vardı bir poşetin içinde, lavaşların altında; bu kadar kısa sürede gelmesine sevinmişti... Sevdiği nevâleyi eşiyile birlikte yemeğe koyuldu; bir yandan onu bir öğünlük yemek zahmetinden kurtardığına şükrederek... Ama yine de ondan helâllik isteyemiyordu; en yufka zamânında bile yüreğinin kalıplarını gevşetemiyordu... Yetmiş yıla yaklaşan eşlik hukûkuydu bu, çok mühimdi... Alîm Allâh niyetini biliyordu, yoldaşına da bildirirdi... Doyduğuna kanaat getirdi... Elhamdülillâh...

Açlıkla birlikte sorular da kaybolmuştu; boşuna dememişlerdi, doyan unuttur, diye... Kerâhat vaktine de az kalmıştı, ama göz kapaklarının yorgunluğuna karşı koyamayacaktı; biraz uyku iyi gelecekti akşam mesâisi için...

Kendini öylece yatağının üzerine bıraktı, ellerini başına yastık yaparak... Yattım Allâh kaldır beni...

DÜŞÜNCE/FİKİR YAZILARI

Efsaneden gerçeğe – Harıbülbül

Yazar: Maleyka MİRZALİ

(Akt. Lalezer SERHANOVA)

Kendimizi tanıdığımızdan beri aklımızda Kutsal bir yurt adı var – Şuşa! Muhteşem tarihi, gizemli doğası, büyüleyici flora ve faunasıyla ünlü Şuşa'mız ... Bu güzel yurt hakkında söylenilecekler bunlarla bitmiyor, Şuşa'nın bir de dillere destan, efsane ve rivayetlere konu olan Harıbülbül'ü var. Harıbülbül sadece bir çiçek mi, yoksa yüzyılların sınavından geçmiş bir milletin zaferinin sembolü? Harıbülbül Vatan'ın acısı mıydı yoksa Anavatan'ın kendisi?

Harıbülbül, ihtişamın ve yenilmezliğin sembolüdür! Hakkında söylenen efsanelerden birini gözden geçirerek onun nasıl bir yenilmezlik sembolü olduğunu görebiliriz. Efsaneye göre, birgün Bülbül sevgilisi gülle buluşmaya gitmek istediği zaman güçlü bir rüzgar esiyor. Rüzgar'ın amacı bülbülün gözleri önünde çiçeği küçük düşürmekti. Rüzgar gücüne, kuvvetine aşırı güveniyormuş. O üflediğinde, hareket ettiğinde, dünyayı tozla kapladığında, tüm canlılar önünde eğilir, direnmeye çalışanları yok ederdi. Devasa çınar ağaçları, uzun selviler ve söğüt yığınları önünde teker-teker eğilirdi. Yalnız narin, güzel, hoş kokulu çiçek rüzgârın acımasızlığına boyun eğmedi. Bunu görünce rüzgar sinirleniyor:

-Ey narin, ey zayıf çiçek bana boyun eğmemeye nasıl cüret edersin? Bu gücü nereden alıyorsun?

Çiçek inamla cevap verdi:

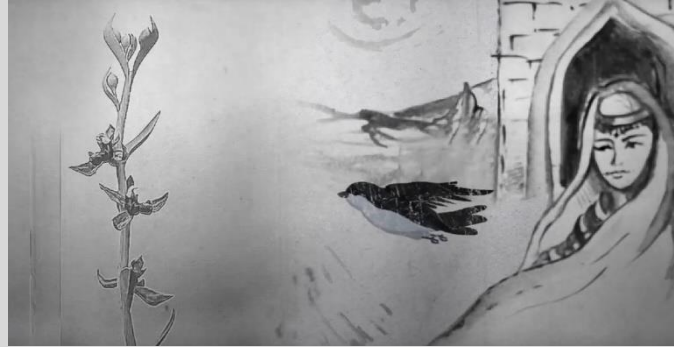
-Sevgimden! Sevginin gücü yenilmezdir. Aşık güçlü olur, kimseye boyun eğmek istemez. Ben Bülbül'ü seviyorum. Onun saf sevgisi bana güç verir, boyun eğdirmeye koymaz.

-Bakarız! Sen aşkını sınarsın, ben de gücümü...

Bu sözleri söyleyip rüzgar kükredi. O anda Bülbül sevgilisi ile buluşacaktı. Rüzgarın gazabı karşısında gül artık dayanamıyor bir yaprak eğiliyor. Rüzgâr, zaferden neşe duyarak daha yüksek sesle kükrer. Bülbül çiçeğe zamanında yetişti, göğsünü yavaşça bükülen çiçeğin göğsüne dayadı. Rüzgar daha da kızıyor. Bülbül, çiçeğin kavisli şeklini düzeltiyor, ama çiçeğin dikenini göğsünü deliyor. Bülbül yok olsa da, çiçeği bir adım bile eğilmeye koymuyor. O zamandan beri aşk için kendini feda eden bülbülün adı Harıbülbül olarak kalır.

Efsaneden de görüldüğü gibi çiçek rüzgarın önünde bir adım bile eğilmez ve böylece Harıbülbül yaranır. O Harıbülbül ki eğilmez halkın zafer sembolü olacak.

Bundan başka, Hâr-ı Bülbülden eski Türk mitlerinde de yaygın olarak bahsedilmektedir. Hüzünlü bülbül, eski Türk mitolojisinde savaşta ağır şekilde yaralanan bir askerin son umudu olarak biliniyordu. Eski Türk efsanesinde Hâr-ı Bülbülden bahsedilmiştir. Efsanede Hâr-ı Bülbül Oğuz Han'ın alplerinden (şehit savaşçısı) birinin son nefesinde göğsünde taşıdığı bülbülün kanlı gömleğinden yırtıp, sevgilisi Aybüke'ye gönderdiği mektupla sembolize edilir.

Haribülbül Anayurdun sembolüdür! Muhtemelen o anda aklınıza "Vatan bağı al-elvandır, yok içinde Haribülbül" (Vətən bağı al-əlvandır, yox içində Xarıbülbül) satırları geliyor. Gelin bu satırların tarihini tanıyalım, bakalım bu **Vatan bağı** neresi?

Iran Şahı Karabağ Hanlığına saldırdıktan sonra Ağa Muhammed Şah Kaçar savaş sırasında büyük bir kayıpla da olsa Şuşa'yı ele geçirdi. O buranın havasını ve büyüleyici güzelliğini çok seviyordu. Ama şah burada uzun süre kalamıyor, 1797'de Ağa Muhammed Şah Kaçar suikastla öldürülüyor. Bu olay Karabağ hanlığı ile İran arasındaki çatışmayı derinleştiriyor. Bundan sonra Ağa Muhammed Şah Kaçar'ın iktidara gelen iki kız kardeşi Fatali Şah'tan kardeşlerinin intikamını almasını talep etmeye başladılar, onu rahat bırakmadılar... İbrahim Han, kanlı savaşın yeniden başlamasını engellemeye çalıştı ve barışçıl bir çözüm çağrısında bulundu. Karabağ hanlığı ile İran arasındaki ilişkileri normalleştirmek için kızı Ağabeyim ağa'nı Fatali Şah'ın isteğini kabul ederek, onunla evlendirdi.

Ağabeyim ağa 1801'den 1832'ye, yani ömrünün sonuna kadar Vatan hasreti çeke çeke Tahran'da yaşadı. Ancak Azerbaycanlı bir kızın vatan hasreti, binlerce vatandaşın kanının dökülmesini, binlerce kız-gelinin, annenin gözyaşı dökülmesini engelliyordu. Onun yazmış olduğu mısralarında Vatan hasreti, doğma yurttan uzakta yaşanan bir ömrün pişmanlığı duyuluyordu:

**Ben aşığım, kara bağ, / Mən aşiqəm, qara bağ,
Kara salkım, kara bağ. / Qara salxım, qara bağ.
Tahran cennete dönse, / Tehran cənnətə dönsə,
Yaddan çıkmaz Karabağ. / Yaddan çıxmaz Qarabağ.**

Karabağ'dan gelip de Tahran'daki Şah'ın eşi olan Ağabeyim ağa'yı çekemeyenler, Feteli Şah'a bu bayatı anlattılar ve Karabağlı bu "kızın" Tahran'da yaşayarak Tahran'ı sevmediğini de söylediler. Şah bu duruma kırıldı, Ağabeyim ağa'yı çağırırdı. Ağabeyim ağa, söylediği şiiri değiştirerek kralın dikkatini dağıtmaya çalışır:
-Ben öyle söylemedim Şah'ım, size yanlış anlatmışlar, ben böyle söyledim:

**Ben aşığım, Karabağ, / Mən aşiqəm, Qarabağ,
Şeki, Şirvan, Karabağ. / Şeki, Şirvan, Qarabağ.
Tahran cennete dönür, / Tehran cənnətə dönür,
Yaddan çıkar Karabağ. / Yaddan çıxır Qarabağ.**

Bu cevap Fatali Şah'ın hoşuna gider ama aynı zamanda Ağabeyim ağanın gözlerindeki hüznü de görür. Ona daha çok saygı duymaya başlar ve bu kederi azaltmak ister:

- Karabağ'a dönmek dışında ne istediğiniz varsa söyleyin, yapayım.

Bir süre düşündükten sonra Ağabeyim ağa cesaretini toplar:

-Şah sağ olsun! Korkarım isteğim sizi kızdırsın ve siz onu yerine getirmeği reddedesiniz.

Fatali Şah biraz kibirli:

-Hiç çözümümü geri aldığımı veya sözünüzün yere düştüğünü gördünüz mü?- diyor.

- O halde izin verin babamın evinden getirdiğim mücevherleri ve çeyizleri satayım.

Fatali Şah büyük merakla:

-Hazinemdeki param mı bitti, yoksa servetim mi az? Tüm İran'ın serveti sizin elinizin altındayken neden babanızın size verdiği cehizi satmak istiyorsunuz?

Ağabeyim ağa akıllı cevabıyla yine şahı susmaya zorluyor:

- Şahım ben sizin sarayınızda yaşıyorum. Giydiğim giyim de, yediğim yemek de sizin. Öyleyse neden süslerim babamım evinden getirdiklerim olsun? Sizin bana verdiğiniz mücevherlerle ne zaman süsleneceğim? Bana verdiğiniz mücevherler, babamın bana verdiklerinden çok ve daha güzeller. Üzerimdeki süslere her baktığınızda siz eski düşmanlığı hatırlıyorsunuz ve ben ise rahmetli babamı, vatanım Karabağ'ı hatırlıyorum. Benim geçmişi hatırlamam sizi rahatsız ettiği gibi, sizin geçmişi hatırlamanız da beni rahatsız ediyor. Bu sorundan sonsuza kadar kurtulmak iyi olmaz mıydı?

Fatali Şah bu zekice sözlerin karşısında söylenecek sözler bulamadı. Neye cevap vereceğini bilemediği için anlaşmak zorunda kalıyor. Ama onu endişelendiren bir şey var:

- Mücevherlerinizi sattığınızı bilirlerse bana ne derler? Beni herkesin içinde küçük düşürmek mi istiyorsun?

- İçiniz rahat olsun şahım! Benden nankörlük görmediniz ve ben ölene kadar da görmeyeceksiniz. Bu sır hem yeryüzünde hem de cennette yalnız ikimiz tarafından bilinecek.

Ancak Fatali Şah yine tereddüt ediyor:

- Paraya ne için ihtiyacın var? Ne eksik? Sana ihtiyacın olanı verebilirim, istediğin kadar para. Tüm hazinem her zaman sana açık!

Ağabeyim, Şahın bu sözlerden yumşaldığını görür ve hemen cevap verir:

-Evet şahım! Yarından itibaren hazineyi yüzüme açtığınızı bütün saraya ilan edeceksiniz. Bense hazine yerine mücevherlerimi ve çeyizimi harcayarak kendime bir bahçe yaptırmak istiyorum. Sadece benim yürüdüğüm bir bahçe. Bu bahçe sadece bana ait olsun, her çiçek ve her çalı sadece benim zevkime göre bu bahçeye dikilsin, işime kimse karışmasın.

Fatali Şah kabul etti ve ertesi gün Şah'ın hazinesini Ağabeyim ağa'ya açtığını duyurdu. Dünyanın her yerinden en yetenekli bahçıvanlar saraya davet edilir. Ağabeyim ağa bahçıvanlara fikrini şöyle ifade etti: "Öyle bir bahçe dıkeceksiniz ki Şuşa'da yetişen her çimen, ağaç ve çiçek burada yetişsin."

Çalışma başlıyor, Şuşa'nın dağlarından ve vadilerinden kervan-kervan toprağı taşıyor. Şuşa'da yetişen her çimen, çiçek, çalı ve ağaç bu bahçeye dikilir ve özenle yetiştirilir. Sonunda bahçe hazır olur ve Ağabeyim ağa'nın isteği üzerine bahçeye "Vatan Bağı" adını verirler. Her şey hazır olunca Ağabeyim bahçede yürüyüşe çıkar. Bahçe gerçekten güzeldi. Yetenekli bahçıvanların elleri, çiçeklerle birlikte buraya Şuşa dağlarının ve vadilerinin havasını ve kokusunu getirmişti.

Şair bahçede dolaşıyor, her şey onun zevkine göre. Ama ne kadar ararsa arasın bahçede Harıbülbül çiçeğini bulamıyor. Bahçede çalışan tüm bahçıvanları çağırarak konu hakkında bilgilendirir. Bahçıvanlar yeniden, daha çok çalışmak zorunda kalıyor. Ama ne kadar yaparlarsa yapsınlar Harıbülbül "Vatan Bağı"nda bitmiyor. Bahçıvanların emeği boşuna gidiyor ... Harıbülbül Şuşa'dan Tahran'a "Vatan Bağı" na göçmüyor ... Bu zaman Ağabeyim ağa özlemle diyor:

**"Vatan Bağı" al elvandır, / Vətən bağı" əl-əlvandır,
Yok içinde Harıbülbül. / Yox içində Xarı-bülbül.
Neden her yerin elvandır, / Nədən hər yerin əlvandır,
Göğüsün altı sarı bülbül, / Köksün altı, sarı bülbül?!**

O zamandan beri **Vatan** ve **Harıbülbül** isimleri birlikte kullanılmaktadır.

İşte Harıbülbül hakkındaki tüm görüşler güzelliğinden ve çekiciliğinden kaynaklanmakta. Çiçeğin ortasında sanki bir bülbül oturur. Bülbülün omzunda, yapraklarının renginden biraz daha koyu olan iki küçük yaprağı vardır. Yapraklardan biri çok daha küçük. Sanki bu yapraklar bülbülün kanatlarıymış gibi. Harıbülbül'ün bir diğer adı Kafkas Kaş Orkidesi'dir. Tohumla büyüyen çok yıllık bir bitkidir. Bülbül Orphids (Ophrys lat.) Cinsine aittir. Ofris bir orkide cinsidir. Ophrys cinsinin 50'den fazla türü vardır (Yunanca "Ophrys" - "kaş"). Harıbülbül daha çok Şuşa'da Cıdır ovasında yetişir. Nisan ayı sonlarında, mayıs ayı başlarında, yaklaşık 15-20 gün çiçek açar.

Esas konuya geçelim! Geçen yüzyılın 90'lı yıllarından, yani Karabağ'ın işgalinden bu yana, "Harıbülbül" adı bize keder, hasret ve acıyı hatırlatmıştır. Ancak 27 Eylül 2020'de başlayan Vatan Savaşı sırasında bu kederin yerini gurur aldı. 44 günlük savaşta her gün "Kokun geliyor Harıbülbül" ("Ətrin gəlir, Xarıbülbül") söyleyerek merakla bekledik. Ve cesur oğullarımız sayesinde 8 Kasım'da Şuşa'mız ve Harıbülbül işgalden kurtuldu. Harıbülbül, Vatan Savaşı'nın bir simgesi haline geldi. O günden beri Harıbülbül bize Vatan Savaşı'nın şehitlerini hatırlatıyor.

Bizim Harıbülbülümüz Mübarizlerimiz'in, Polatlarımız'ın kanıyla büyüdü. Artık onu bizden kimse alamaz. Vatan bahçesi rengarenk ve şimdi içinde Harıbülbülü var! (Vətən bağı al-əlvandır və artıq içində Xarıbülbül də var)

Çanakkale Ruhu

Sırrı YUMUK

Geçtiğimiz ay, Türk milletinin büyük kurtuluş destanı olan Çanakkale Zaferi'nin 106. yıl dönümünü yâd ettik. Kurtuluşumuzun ve bağımsızlığımızın önemli mihenk taşlarından birisi de hiç şüphe yoktur ki Çanakkale'dir. Sayısız destanın yazıldığı, sayısız şehitlerin verildiği, boğazlarımıza vurulmak istenilen zincirlerin parçalandığı ve başarılmaz denilenin başarıldığı yerdir Çanakkale. Peki bu ruhu ne kadar yaşıyoruz? Ne kadar yaşatıyoruz? Yoksa sadece her yıl mart ayının 18'inde mi bu ruhu almaya çalışıyoruz?... Çanakkale, Asım'ın neslinin sayısız kahramanlığı ile işte nesilmiş gerçek dedirttiği, dönemin modern silahlarına, toplarına, demir kulelerine baş kaldırdığı, demirden zırhı, elleri ile boğazlayıp parçaladığı bu bağımsızlık destanın yaşandığı yeri, bütün azalarımız ile yaşıyor muyuz? Yaşayabiliyorsak ne mutlu bizlere, olması gereken de budur!

Biz bu yazımızda bu ruhu biraz olsun hissettirmeye çalışacağız. Sayısız kahramanlığın, sayısız şehitlerin, gazilerin verildiği Çanakkale'yi anlamaya ve anlatmaya çalışacağız.

Çanakkale'den -tarihî teferruatına girmeden- kısaca bahsedecek olursak; hepimizin de tarihî bilgilerinde şunlar bulunmaktadır: 20. Yy'in ilk çeyreğinde Osmanlı iyice zayıflamış, hasta adam denilmeye başlanmış, Balkan Harpleri başarısızlık ile sonuçlanmış ve Osmanlı bir cihan harbine doğru sürüklenmeye başlamıştır. İtilaf Devletleri (İngiltere, Fransa ve Rusya), Almanya'ya savaş ilan etmiş ve tabii olarak Osmanlı, Almanya ile savaşa girmiştir. Yine hepimizin tarihî hafızası bize şu bilgiyi veriyor ki İtilaf Devletleri, müttefikleri Rusya'ya yardım götürmek, İstanbul'u ele geçirip (Çanakkale boğazını geçerek) Osmanlı'yı savaş dışı bırakıp, onların tabiri ile Türkleri Orta Asya steplerine sürmek istiyorlardı. Yukarıda da izah ettiğimiz üzere bu yazıda tarihî teferruatları anlatmayacağız lakin bu bilgilerin hatırlanması düşüncesinin önemli olduğunu, bu ruhu tatmada bunların da görülmesi gerektiğini düşünmekteyim.

Çanakkale; sayısız şiirlere, romanlara, belgesellere, tarihî kitaplara konu olmuş ve anlatılmaya çalışılmıştır. Çanakkale, birbirini tanımayan binlerce adamın son kez birbirini gördüğü, çarpıştığı ve koyun koyuna yattığı yerdir. Bu durum millî şairimiz Mehmet Akif'in şu dizelerinde açıkça görülmektedir.

*"Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
Sâde bir hâdise var ortada: Vahşetler denk"*

Bu beyitten de anlaşılıyor ki ortada olan tek gerçek vahşet! Belki de hiçbir dünya savaşı bu kadar çetin ve bu kadar kanlı olmadı. Siper aralığının 7-8 metreye hatta 5-6 metreye kadar bile düştüğü söylenmektedir. Kısacası ölüm her an bir neferi bulacak, vurulup tertemiz alınandan, kendisini koruyan siperi onun mezarı olacak. Bu durumu Anafartalar grup komutanı Albay Mustafa Kemal'in savaş anında yazdığı şu nottan anlamaktayız;

"Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini de biliyor ve en ufak bir çekinme bile göstermiyor. Sarsılmak yok... Okuma bilenler Kuran'ı Kerim okuyor ve Cennet'e gitmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler Kelime-i Şahadet çekerek yürüyorlar. İşte bu Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren hayret ve tebrike değer bir örnektir. Emin olmalısınız ki, Çanakkale muharebesini kazandıran bu yüksek ruhtur."

İşte o ruh, şüphe yoktur ki bağımsızlık ruhu, esarete boyun eğmeme ruhu, vatani ana, yâr ve evlat bilme ruhu, küffarın karşısında diz vurmama ruhu kısacası o ruh Türk ruhu! Madem 57. Alay dedik Çanakkale'nin ve Türk milletinin kaderini değiştiren, kurtuluş müjdesi veren, Cihan Harbi'nin tek dışı kalmış canavarlarına "dur" diyen, onlara geçit vermeyen bu kahraman alayı yâd etmeden geçmeyelim. Aslında en büyük destanı yazan alay, Mustafa Kemal Paşa'nın emri altındaki o kahraman alay, Asım'ın nesli olan Alay...

24 Nisan'ı, 25 Nisan'a bağlayan gece kara çıkartması yapılır ve düşman karaya ayak basar. Alman Maraşel *Otto Liman Von Sanders*, Çanakkale savaşını yönetmek üzere 5. Ordu emrine verilir. Tabii yaptığı yanlış savaş stratejisi ile Türk askerini ve Osmanlı'yı büyük bir felakete sürükler. Mustafa Kemal, Liman Paşa'nın emrine uymaz ve emrinde bulunan 57. Alay'ı verdiği tarihi emir ile düşmanın üstüne salarak Çanakkale savaşının deyim yerinde ise kaderini değiştirir. O emir şudur; *"Ben size taarruz emretmiyorum. Ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimize başka kuvvetler ve başka komutanlar alabilir."* Bu emir, sadece Çanakkale'nin değil Türk milletinin de kaderini değiştirmiştir. Bu emir Çanakkale'de başlayan o ruhu, Samsun'a, Sivas'a, Ankara'ya ve Dumlupınar'a taşımıştır. O ruh ölümü bir bayram, savaşı ise düğün gören ruhtur.

Kınalı Hasan'ın başına kına yakan anacığı o ruhu oğlunu vatana kurban ederek, "tüfek çalışmıyor komutanım!" diyen askerın, parmağıının koptuğunu bilmeyerek, Bigalı Mehmet Çavuş'un silah bozulunca istihkam küreğı ile düşmanın üzerine koşarak, Yahya Çavuş'un bir avuç askerle düşmanı sahile sıkıştırarak, Koca Seyit'in 215 okkalık topu namluya sürerek gösterdiği ruhtur. Çanakkale işte böyle bir ruhun yaşadığı yerdir.

Bu ruh, Türklerin tarih sahnesinde çıktığı, esarete boyun eğmediğı, demir dağları erittiğı Ergenekon ruhu ile aynı ruhtur. Bir tarafta dağlarla çevrili kısaç, diğer tarafta garbın etrafını sarmış çelik zırlı duvar. Bu ruh yüzyılları aşan süre zarfında değişmeyen, her türlü felakette yeniden kıvılcımlanan ve dağlara enginlere sığmayan bir ruhtur.

Çanakkale, sadece düşmanın bozguna uğratıldığı yer değildir. Yıllardır cephenin geri hattına çekilen Osmanlı'nın ve Yüce Türk milletinin, "Dur yolcu!" dediğı yerdir. Bu ruhu anlamak, bu ruhu kavrayabilmek ilk önce bu mukaddes toprakların tarihini ve Türk tarihini bilmekten geçer.

***"Bastığın yerleri "toprak" diyerek geçme, tanı,
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı."***

Ne güzel demiş şair; -tanı, düşün, kefensiz yatan- önce tarihimizi tanıyacağız, ecdadımızı, vatanımızı, dostumuzu ve düşmanımızı. Sonra düşüneceğiz tarihteki hileyi, düzeni, verilen mücadelenin ne uğruna kim uğruna verildiğini ve sonra da şunu bileceğiz kefensiz yatanı. Kim bu kefensiz yatan? Bu kefensiz yatan; vatan, millet, namus, din ve bayrak uğruna şehit olandır. Ölmeden mezara gömülen, 15-16-17 yaşlarında tüfeğı kendisinden büyük Darülfünun, Kayseri, Trabzon ve Tokat lisesinin diplomasını Yüce Mevlâ'dan alan talebeleri. Bu vatan, her karış toprağının kanla, canla, terle, yoklukla, acıyla sulandığı ve beslendiğı mukaddes cennet vatandır.

Bu ruh, sadece tarih okumakla, şiir okumakla belgesel izlemekle kazanılmaz. Bu ruh o topraklara ayak basmakla, o mukaddes yerin havasını teneffüs etmekle kazanılır. Yazımı sonlandırırken şu cümleleri söylemek istiyorum. Aslında biraz da üzücü bir durumdur. Bu ruhu anlatıyoruz, Çanakkale Destanı diyoruz ama destanın ve Çanakkale'nin kaderini değiştiren Mustafa Kemal'in anılmayışı inanın çok üzücü bir durum. Çanakkale ile sadece Mustafa Kemal kendisini dünyaya tanıtmadı, beş yıl sonra gelecek olan kurtuluşun da müjdesini verdi. O gün Çanakkale'de sadece savaşın seyrini değiştirmede, Osmanlı'nın onurunun ve şerefının ayaklar altına alınmasına da engel oldu. Osmanlı'nın ömrüne kan takviyesi yaptı. Hilafetin de şerefının ve onurunun ayaklar altına alınmasına izin vermedi. Madem bu ruhu alıyoruz; ne Çanakkale olmadan Mustafa Kemal, ne de Mustafa Kemal olmadan Çanakkale düşünülemez!

Yazımı sonlandırırken başta Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK, kahraman silah arkadaşları, ölmeden mezara giren ve gözünü kırpmadan düşmanın üstüne atılan şehitlerimiz ve gazilerimize Allah'tan rahmet diliyor, makamlarının âli olmasını temenni ediyorum.

***Vurulup tertemiz alından, uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!***

Türk Dünyasında Katliamlar: II “Jeltoksan Olayları”

Serkan YÜKSEL

Göçebe Dergimiz adına başlatmış olduğum “Türk Dünyasında Katliamlar” isimli yazı serisine bu ay Kazakistan’da yaşanan bir olayla devam edeceğim. Türk Dünyasına karşı gaddar ve acımasız tavırlar sergileyen SSCB yönetimi, Stalin’in öncülüğünü ettiği bu zalimce tavırlardan vazgeçmemiş ve Gorbaçov döneminde de “Jeltoksan” adı verilen bir olayın yaşanmasına sebep olmuştur. Bu olayların temelinde aslında Kazak Türklerinin hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılması, tepki gösterilenlerin ise cezalandırılması yatmaktadır. Aslında bu olayların temeli sadece 1980’li yıllara dayanmamaktadır. Stalin döneminde başlatılan bu baskıcı rejim, Kruşçev zamanında da Kazak halkının hayvancılık yaptığı bölgelerin tarıma açılarak 2.000.000 Slav kökenli halkın buralara yerleştirilmesi ile kendini göstermiştir.

Yazımın başlığını oluşturan Jeltoksan Olayları ise bu baskıcı ve acımasız yönetimin 1986 yılındaki tezâhüründen başka bir şey değildir. SSCB’nin Kazak Özerk Cumhuriyeti toprakları ve halkı üzerindeki baskıları, bölgenin önemli şehirlerine Rus kökenli vatandaşların yerleştirilmesi, toplumun hayat standartlarının düşmesi, devlet içerisinde yuvalanmış rüşvet ve adam kayırmalar, yolsuzluklar, yürütme organlarının işlevini yitirmesi gibi sebepler Jeltoksan olaylarının meydana gelmesine yol açmıştır. Baskıcı rejim, sosyal hayata da etki etmeye başlamış Kazak halkı televizyonlarında bile Sovyet rejimini destekleyen yayınlar izlemek zorunda bırakılmıştır. Hâlihazırda bu ve bunlara benzeyen uygulamalar halk içinde huzursuzluk yaratırken 16 Aralık 1986’da Gorbaçov’un SSCB Komünist Partisi Merkez Komitesi üyeleriyle yaptığı toplantıdan sonra Kazakistan SSC’nin başkanı Dinmuhammed Kunayev’ emekliye sevk ettirmesi ve onun yerine Rus kökenli ve Kazakistan’da daha önce hiç yaşamamış olan Genaddy Kolbin’i getirmesi bardağı taşıran son damla olmuştur. Bu durumdan rahatsız olan Kazak halkı, yönetimde Konayev’in başa geçmesinden yana bir duruş sergilemiştir. Çünkü Konayev, kendinden önce Kazakistan idaresine gelen yöneticilerin aksine toplumun manevi değerlerinin korunmasına önem vermiştir.

17 Aralık 1986 günü Kazak halkının içinden üniversiteli gençler ve işçiler bu değişikliğe tepki göstermek adına toplanmışlardır. İlerleyen saatlerde sayıları 5 bini geçen halk, taşkınlık yapmıyor sadece “*Her hakla kendi lideri!*”, “*Kazakistan Kazaklarıdır*” şeklinde sloganlar atıyorlardı.

Ortada hiçbir sebep yokken bile zarar vermektan çekinmeyen Sovyet yönetimi için bu olaylar bir fırsat niteliği taşımaktaydı. Moskova, bu durumu “bölücü(!)” bir aktivite olarak değerlendirerek bölgeye bir kurmay heyeti gönderdi. 18 Aralık 1986 günü, alan iyice kalabalıklaşmış ve çeşitli halk oyunları ve konserler icra ediliyordu. Bu sırada ellerinde köpekler tutan askerler ve tankları su dolu itfaiye araçları belirmeye başlamıştı. Saatler 18.15’ i gösterdiği esnada itfaiye araçları gençlerin üzerine su sıkmaya başladı ve panik içinde koşuşturan insanlar ise köpeklerin bir numaralı hedefi hâline geldi.

Kendilerini korumaya çalışan gençler taş ve sopalarla mücadele ederken karşılarında Sovyet askerlerinin sıktıkları kurşunlar vardı. 21.30' a kadar devam eden çatışmalarda güvenlik görevlileri genç insanları acımasızca dövmüş, kızları yerlerde sürüklemiş ve onur kırıcı her türlü hareketi sergilemişlerdi. Gün sonunda 200 civarında insan hayatını kaybetmiş, en az o kadar insan da ya kurşun yarısından ya da yedikleri dayaktan dolayı acı içinde inlemekteydi. Hayatını kaybeden insanlar bir eşya misali kamyonlara doldurularak şehir dışında çukurlara gömülmüş, geride kalan insanların birçoğu ise aylarca işkence görmüşlerdir. Bu acı hadiseden sonra Kazakistan'ın çeşitli bölgelerinde ayaklanmalar başlamıştır. Sovyet yöneticiler ise bu ayaklanmanın daha da büyümemesi için Kazakistan halkının isteğine uymuş ve Kolbin'in yerine Nursultan Nazarbayev'i görevlendirmişlerdir. Bu sayede de Kazakistan bağımsızlığının ilk adımı atılmış olur.

“Biraz durup, saygı göstermeden bu meydandan geçmeyin...
Jeltoksan'da soğuktan titreyen gökyüzü ile toprak,
Bu yer, evlat, yüksek ruh patlamasının yaşandığı yer,
Tekrar uyanan milletin namusu kızıl kana boyandığı yer,”
-Muhtar Şahanov

Kaynakça

- Çelik,R.,*Soğuk Savaş'ın Bilinmeyen İsyanı: Jeltoksan Ayaklanması*, Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.15, s.2.,2018.
- Buran,A., *Kurşunlanan Türkoloji*, Akçağ Yayınları, 2016, Ankara.
- Nagashbekova,B., *Jeltoksan (Aralık) Olayının Kazak Şairlerin Şiirlerine Yansıması*, Uluslararası İdil - Ural ve Türkistan Araştırmaları Dergisi (İJVUTS), C.1, S.1, 2019.
- Kara,F.,*Almaatada 1986 Aralık olayları: Jeltoksan*, Turkish Studies, Volume 7/4, 2012.

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Toplantısının Ardından...

Mustafa EYMUR

Geçtiğimiz günlerde yani 31 Mart 2021 tarihinde Türk Konseyi'nin gayriresmî zirvesi düzenlendi. Gerçekleşen bu önemli toplantıya, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev başkanlığında, Kazakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı ve aynı zamanda Türk Konseyi'nin Onursal Başkanı Nursultan Nazarbayev, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Japarov, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev ve Türkmenistan Devlet Başkanı Gurbangulu Berdimuhammedov katılım sağladı.

Salgın şartları sebebiyle çevrimiçi platformda gerçekleşen bu zirvede, devlet başkanları tarafından Türk Dünyası ülkelerinin gelişmesine ve büyümesine büyük katkılar sağlayacak önemli fikirler ve hedefler konuşuldu.

Türkiye Cumhurbaşkanı Sn. Recep Tayyip Erdoğan, "12 yıllık süreç içinde kurumsallaşmasını tamamlayan Türk Konseyi'nin uluslararası itibarı da yüksektir. Artık konseyimizi "ULUSLARARASI ÖRGÜT" olarak adlandırmanın vaktinin geldiğine inanıyorum." sözlerini kullanan Türkiye Cumhurbaşkanı Sn. Recep Tayyip Erdoğan bu fikrini de "Bu konudaki kararı Türkiye'deki zirvede almayı ümit ediyorum." cümlelerini kullanarak 12 Kasım 2021 tarihinde düzenlenmesi planlanan Türk Konseyi zirvesinin temel konusunun sinyallerini verdi. Ayrıca konuşmasında "Güç birliği yaparak Kıbrıs Türklerini hak ettiği konuma getireceğimize inanıyorum." sözlerine kullanan Türkiye Cumhurbaşkanı, TÜRK Konseyi ülkelerinin destek vermelerini açıkça ifade etti.

Büyük yankı uyandırmakla beraber önemli konuların ele alındığı bu zirvede ekonomik hususta da fikirler öne sürüldü. Özbekistan Cumhurbaşkanı Sn. Şevket Mirziyoyev; "Orta Asya ülkeleri, Türkiye ve Azerbaycan üzerinden Avrupa ülkelerine, ülkelerimiz üzerinden Türkiye ve Azerbaycan Doğu'ya gidebilecek. Kendi yatırım fonumuzu ve Türk Dünyası kalkınma bankamızı yaratmanın zamanı geldi." sözleriyle Türk Konseyi üyesi ülkelerinin ortak bir ekonomik fon oluşturulması gibi önemli bir fikri ortaya koydu.

Kazakistan devlet başkanı da ticari hususta bir öneri sundu. Kazakistan Cumhurbaşkanı Sn. Kasım Cömert Tokayev, tarihi İpek Yolu güzergâhında önemli bir konuma sahip olan Türkistan'da büyük ticaret potansiyeli bulunduğunu dile getirerek "Türkistan'da Türk Devletleri Ortak Ekonomik Bölgesinin kurulmasını öneriyorum." sözlerini kullanan Kazakistan Cumhurbaşkanı, ticari anlamda da ortak bir bölge oluşturulması yönünde önerisini dile getirdi.

Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sn. Sadık Caparov, "Kırgızistan, Türk Konseyi isminin, Türk Devletleri Örgütü olarak yeniden adlandırılmasını destekliyor." sözleriyle Türk Konseyi'nin Uluslararası Örgüt statüsüne geçilmesi fikrine destek verdi.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sn. İlham Aliyev, Türk Konseyi'nin savaşın başlamasından bir gün sonra Azerbaycan'ı destekleyen bildiri yayımladığını hatırlatarak teşekkür etti.

Arap Olmayan Kavimler Arasında Ortaya Çıkan Bir Hareket: Şuûbîyye

Muhammed Burak GÜNERİ

Kur'an-ı Kerim'de "Şuûb" kelimesinin kavimler karşılığında kullanıldığını görüyoruz; *"Ey insanlar! Sizi, bir erkek ve bir dişiden yarattık üstelik sizleri kavim(şuû'ben), soy ve kabileler(kabâil) şeklinde ayırdık, Allah katında en değerli olanınız O'na itaatsizlikten en fazla sakınanınızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır."* (Sure 49 (Hucurât) Ayet-13). Şuûb kelimesinin bu ayetten alındığına dair rivayetler vardır. Araplar ve Şuûbîler arasında geçen atışmalarda hep bu ayete atıflar olmuştur. Ayrıca Farslar ve Araplar kendilerince hadisler uydurarak kendi dillerini ve ırklarını birbirlerine karşı üstünmüş gibi gösterme çabasına girmişlerdir. Buna istinaden insanların tamamının tek bir insanlık ailesinden geldiği, milletler arasında bir üstünlük farkının bulunmadığı ve Allah katında üstünlüğün takvâya bağlı olduğu bildirilmektedir. Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (Sav.) Arapların Arap olmayanlara, keza Arap olmayanların Arap olanlara hiçbir üstünlüğünün olmadığı düşüncesini yerleştirmek için büyük gayret göstermiştir. Ancak bu hareketin ortaya çıkışında Sosyo-ekonomik ve Sosyo-psikolojik aşağılama duygusunun ön plana atılarak doğduğunu ileri sürenler de vardır. Bu ikincil kavim duygusu hissettirilen milletlerde; dinî, ahlâkî ve siyasi ananelerin yeniden ortaya çıkmasını harekete geçirmiştir.

Bu duruma binaen; "Şuûbîyye" diye de anılan "Şuûbîlik" bir akım/hareket olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu terim ilk kez birinci Abbâsî döneminde kullanılmıştır. Sözlükte "topluluklar, kavimler, cemâatler, taîfeler" gibi anlamlara gelen "şa'b'ın" çoğulu "şu'ûb'dan" türemiştir. Esas olarak Arap kabileleri arasında etkili bir rol üstlenen asabiyet⁴² anlayışının sonucudur. Bu asabiyet kavramının da Emevîler döneminde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Şuûbîyye kavramı, ilk başlarda Araplar dışındaki milletlerin Araplar ile olan eşitliğini savunan ve eşit koşullara sahip olmak isteyen milletlerin şuurunda geliştirilmiş bir hareket olup, sonradan terim olarak İslâm'ı kabul eden Fars, Türk ve Berberî gibi milletlerin Araplardan üstün olduğunu müdafaa eden bir akımdır. İşte bu düşünceye vakıf olanlara ise "Şuûbî" denir. Şuûbîyye, Emevîler ve Abbasîler döneminde, ırklarını Araplara karşı savunan, Arap olmayan Müslümanlar arasında gelişen siyasî bir milliyetçilik akımı olup, bahsini ettiğimiz Abbasîler döneminde İranlılarla Türkmenlerin önemli haklar kazanmasından ve yönetim kademelerinde önemli görevler üstlenmelerinden sonra Şuûbîyye hareketi kültürel ve siyasal bir nitelik kazanmıştır. Özellikle İranlılar arasında süregelen hareket, eski İran kültürünün canlandırılmasında ve Farsçanın edebiyat dili olarak gelişmesinde etkili olmuştur. Buna dayanarak Arap karşıtlığı dışında bir kültürel ve edebî hareket olarak da mâna yönünden değer kazanmıştır. Hareketin içinde en çok İranlıların bulunması, hareketin İranlıları temsil ettiği düşüncesini de beraberinde getirmiştir. Bu durumun sebebi de Arapların yaptığı cihatlarda karşılaştıkları en çok karşı gücün İranlılar olmasından dolayıdır. Farklı toplumsal tabakaların meydana getirdiği bu hareket, Farslar, Berberîler ve Türkler gibi farklı kültür ve inanca sahip milletlerin Müslüman Arapların hâkimiyeti altına girdiği bu dönemde neredeyse tamamına yakını hem Müslümanlığı benimsemişlerdi hem de Arapların, onlara karşı bir üstünlük kurma çabası ile karşı karşıya değillerdi. Ancak zamanla Araplar arasında Arap olmayan diğer milletlere karşı ortaya çıkan bir ırkçılık söz konusu olmaya başladı. Hakimiyeti altına aldıkları milletleri ikincil sınıf muamelesi yapan Araplar ve bunlara karşı gelişen diğer milletlerin siyasî ve edebî yönden kendilerini güçlü hissetme duygusu Şuûbîlik hareketinin doğuşuna büyük ölçüde zemin hazırladı. Emevîler döneminde İslâmiyet'in ilkelerini yeterince algılayamamış olan ve Arap ırkçılığının tesirinde kalan bazı çevrelerde mevâlîyi⁴³ hakir görme düşüncesi kökleşmeye başladı. Bu durum İslâm inancına da ters düştüğü gibi İslâm'ın kötü bir görünüm içerisine girmesine de etki etmiştir.

⁴² Câhiliye döneminde, aralarında baba tarafından kan bağı bulunan akrabaların oluşturduğu topluluğa "asabe", bu topluluğun bütün fertlerini birbirine bağlayan ve herhangi bir dış tehlikeye karşı koymak veya saldırıda bulunmak söz konusu olduğunda bütün topluluk üyelerinin harekete geçmesini sağlayan birlik ve dayanışma ruhuna da "asabiyet" denilmekteydi (TDV İslâm Ansiklopedisi, 1991, İstanbul, 3. cilt, Sayfa: 453).

⁴³ Mevâlî, terim anlamında ilk İslâmî fetihlerin ardından kendi istekleriyle Müslüman olan, çoğunluğunu doğuda İranlılar ve Türkler'in, Kuzey Afrika ve Endülüs'te Berberîler'in, Mısır'da Kıbtîler'in oluşturduğu gayri Arap Müslümanları ifade etmek üzere kullanılan terimdir.

Arapların bu yaklaşımı özellikle İran asıllı mevâlî'nin asabiyet duygularını harekete geçirdi ve onların geçmişten beri Araplar hakkında besledikleri husumeti daha güçlü bir hale getirdi. Buna dayanarak da çeşitli hadiseler sonucu gayri Arabî unsurlar arasında Arap olmayanların Araplardan daha üstün olduğu düşüncesi yani bahsini ettiğimiz "Şuûbîyye" akımı hasıl olmaya başladı. Zamanla Arapları kötü bir kavimmiş gibi göstermeye kadar ilerleyen hareket, günden güne gücünü artırarak ilerledi. Me'mûn⁴⁴ ve Mu'tasım-Billâh⁴⁵ devirlerinde de her yönüyle zirveye ulaştı. Bu hareketin Arapların diğer kavimleri ikincil olarak görmesinden doğduğu gibi altında yatan başka bir sebep daha vardır. Şöyle ki Şuûbîyye hareketini destekleyen ikinci olay dönemdeki büyük oranda ekonomik ve sosyal düzendeki mevâlîye karşı olan eşitsizliktir.

Şuûbîyye'nin ilk edebî gösterimi olarak İranlı Şair İsmâil b. Yesâr'ın Emevî Halifesi Hişâm b. Abdülmelik'in huzurunda kendi kavmi olan Farslar'ın şan ve şöretlerini dile getiren övgücü bir kaside okuması gösterilir. II. Velîd'in şairi Sakîf kabilesinin mevlâsı Yezîd b. Dabbe de Şuûbîyye'den sayılır. Beşşâr b. Bürd, Ebû Nüvâs, Hureymî, Di'bil, Ebân b. Abdülhamîd, Ebû İshak el-Mütevekkil ile Mihyâr ed-Deylemî gibi şairler Abbâsiler dönemindeki Şuûbîler'dendir. Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ, Allân el-Verrâk, Heysem b. Adî, Sehl b. Hârûn, Saîd b. Humeyd b. Bahtigân, Muhammed b. Ahmed el-Ceyhânî ve İshak b. Seleme gibi ilim adamları da bu harekete katıldılar. Şuûbîyye teriminin edebî, fikrî ve siyasi anlamda kurumsallaşmaya, ilmî bir yön kazanmaya başlaması anladığımız üzere Abbâsiler zamanında gerçekleşmiştir. Şuûbîyye'nin özel bir terim anlamında zikredildiği ilk eser Abbâsiler döneminde yaşayan Câhîz'in; "el-Beyân ve't-Tebyîn" isimli kitabıdır.

Şuûbîyye hareketi, Doğu İslâm dünyasında kurumsallaştığı gibi Suriye, Mısır, Şam, Kuzey Afrika ve Endülüs gibi yerlere de sıçramış, mevâlî'nin yaşadığı ortamlarda kendini göstermeye başlamıştır. Hareketin asıl kendini hissettirdiği mekânlar ise özellikle Irak, Horasan ve Endülüs olmuştur. Asıl kuvvetini Araplarla tezat duruma düşen Fars asıllı şair ve edipler teşkil etmekle birlikte Rum, Türk, Süryânî, Nabatî, Kıptî, Berberî, Slav kökenli âlimler de bu hareketin içinde yer almıştır. Bunların söz, şiir ve yazılarıyla, "Şuûbî edebiyat" diye isimlendirilebilecek bir kültür literatürü meydana gelmiştir.

Şuûbîliğin artık baskıcı ve kuvvetli tarafına karşılık Araplar da tepkiler vererek şiirler ve eserler kaleme almışlardır.

Çeşitli alimler, Arapların diğer milletlere karşı üstünlüğünün olmadığını dile getirmek amacıyla farklı türlerde eserler vermiştir. Bunları yaparken etkileyici bir tavır ve üslup telkin ettiklerini söylemek yararlı olacaktır. Çeşitli aydınlar, Abbâsiler'in zayıflaması ile bu hareketin zamanla azalıp yok olduğunu söyleseler de bazı araştırmacılar modern dönemde Arap ve Arap dili karşıtlığı yapanların hala bu Şuûbîlik akımının etkisinde kalarak düşüncelerini gerçekleştirdiğini söylemektedirler.

KAYNAKÇA:

Apak, Adem (2010), "Şuûbîyye", TDV İslâm Ansiklopedisi, 39. Cilt, S. 244-246

Apak, Adem (2008), "Şuûbîyye Hareketinin Tarihî Arka Planı ve Tezâhürleri: Asabiyyeden Şuûbîyyeye" Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sayı: 12.

Cihan, Sadık (1986), "Şuûbîyye hareketi ve Uydurma Hadislerle Münasebet" Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. Sayı: 6, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınları, Erzurum.

Çakmak, Yalçın (2013), "Emevîler Dönemi'nde Şuûbîyye'nin Toplumsal Muhalefetteki Rolü" Tunceli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 1, Sayı 2, Bahar.

⁴⁴ Me'mûn veya Abdullâh Me'mûn, Tam Adı: Ebû 'Abbâs el-Memûn Abdullâh bin Hârûn Reşîd 813-833 arasında

7. Abbasi Halifesi

⁴⁵ Mu'tasım veya Abbas el-Mu'tasım Billâh Tam Adı: Ebû İshâk "el-Mu'tasım bi'l-Lâh" 'Abbas bin Hârûn er-Reşîd, sekizinci Abbasi Halifesi, 833'te kardeşi Me'un'un yerine tahta geçti.

GÖÇEBE DÜNYASINDAN HABERLER

Kırgızistan, Afganistan'daki Pamir Kırgızları İçin Eylem Planı Başlattı

Saffet Alp YILMAZ

Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır JAPAROV, Afganistan'ın Pamir bölgesindeki Kırgızları Kırgızistan'a taşıma planlarını açıkladı. Japarov, Alay ilçesine taşınan Pamir Kırgızlarıyla yaptığı görüşmede konuştu. Cumhurbaşkanı, Pamir Kırgızları olarak da bilinen Afganistan'da yaşayan Kırgızların nesli tükenmek üzere olduğu ve buna izin veremeyeceklerini belirtti. Cumhurbaşkanı Sadır JAPAROV, Pamir Kırgızlarını bu yılın sonuna kadar Kırgızistan'a tam olarak yerleştirme planlarını açıkladı. Bunu "kayıbolan yurttaşları kurtarma hareketi" olarak nitelendirdi.

Japarov, "Zor yaşam koşulları nedeniyle, Kırgızlar Pamirlerde yok olmanın eşiğinde, göç eden Kırgızları yeniden yerleştirmeyi planlıyorum. İnşallah bunu en kısa sürede yapacağım, takipçisi olacağım. İhtiyaçlarını karşılayacağız ve en iyi koşulları yaratacağız" dedi. Ayrıca Afganistan'dan gelen Kırgızlara vatandaşlık verme sürecini hızlandırma sözü verdi.

Afganistan'dan Kırgızistan'a taşınan ve şu anda Bişkek'te bir üniversitede öğrencisi olan Turganbay ABDULVAHİDOĞLU, tüm Pamir Kırgızlarının Kırgızistan'da tek bir köye yerleştirilmesinin daha kolay olacağını düşünüyor. "Önceki Cumhurbaşkanılarından hiçbiri Pamir Kırgızlarının durumlarını sormadı. Sadır JAPAROV, Kırgızistan'a göç eden Kırgızların evlerine gitti ve herkesin fikrini aldı. Çok sıcak karşılandılar. Cumhurbaşkanı, Pamir Kırgızlarına sahip çıkacağını söyledi." Pamirlerdeki Kırgızlar, 2017'de tarihi anavatanlarına göç etmeye başladı. Geçen yıl Kırgız hükümeti, Oş eyaletinin Alay ilçesindeki Taldısu köyüne 17 aileyi barındıran 11 ev inşa etti.

Afganistan'daki Kırgızların yaşamını inceleyen Akilay KARİMOVA, Kırgızistan'daki koşullara adapte etmek ve topluma entegre etmek için özel bir programa ihtiyaç olduğunu söylüyor; "Onları yeniden yerleştirmek sorun değil, Onları topluma dahil etmek bir sorun. Aynı millete mensup olmamız dışında neredeyse ortaklığımız azdır. Genel olarak farklıyız. Onlarla farklı bir yaşam tarzımız var. Onları bir kez devreye soktuğumuzda, bir program geliştirmemiz gerekiyor."

Afganistan'daki Kırgız milletvekili ve Afganistan Parlamentosu'nun eski üyesi rahmetli Turdakun Hacı Atabek oğlu Abduvahid TURDAKUN da 2017'de Kırgızistan'a gelerek Narın'da yaşadı. Turdakun, Pamir Kırgızlarını Kırgızistan'a taşımak yerine, orada onlara şartlar yaratmanın daha iyi olacağını söylüyor: "Herkesin getirilmesi gerektiği ifadesine katılmıyorum, bence Afganistan hükümeti ve Kırgız hükümeti müzakere edip Pamirlerde Kırgızlar için evler inşa edebilecekleri ve orada yardım sağlayabilecekleri özerk bir bölge yapabilseler daha iyi olur." Ona göre, Pamirlerdeki Kırgızların yaklaşık yüzde 70'i taşınmak istemeyebilir. Pamir Kırgızları, 1575-1930 yılları arasında Pamirlere göç eden Kırgızların torunlarıdır. Koşulların zor olduğu, eğitim ve tıbbi bakımın kısıtlı olduğu Büyük ve Küçük Pamirlerde yaşıyorlar.

2019 yılı sonunda 50 kişilik 11 aile Alay ilçesine bağlı Sarımuğul köyüne taşındı. 2017 yılında 50 aile Narın'a getirilerek yerleştirildi. Fakat bir grup Kırgız Afganistan'a döndü. Bazı tahminlere göre Pamirlerdeki Kırgızların toplam sayısı 67.000 civarındadır. Bunlardan 65.000'i Tacikistan'da ve 2.000'i Afganistan'da yaşıyor.

Kaynak: BİLİMDİLİ

Kırgızistan ve Özbekistan sınır sorunlarını 3 ay içinde çözecek

Kırgızistan Cumhurbaşkanlığı Basın Sözcüsü Galina Bayterek, Kırgızistan ile Özbekistan arasındaki tartışmalı sınır noktalarının 3 ay içinde çözüme kavuşturulması konusunda anlaşmalarını açıkladı.

Sözcü Bayterek, Cumhurbaşkanı Sadır Caparov'un, Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te 11-12 Mart'ta yaptığı resmi ziyaretiyle ilgili açıklamasında, Caparov'un ziyaretinin verimli geçtiğini belirterek "Her iki taraf, iki ülke arasındaki tartışmalı sınır noktalarını üç ay içinde çözüme kavuşturulması konusunda anlaşmıştı" dedi. Bayterek, Kırgız tarafının, Kırgızistan topraklarında Özbekistan'a ait Soh bölgesine kara ve hava ulaşımına karşılık, Özbek tarafı, Kırgızistan'a siyasi gerginliğin konusu olan Ungar Tepesi'ni (Ungar-Too) vermeye hazır olduğunu aktardı. Sınır sorunlarının çözülmesiyle ikili ilişkilerin gelişmesine yeni bir ivme kazandırılacağını vurgulayan Bayterek, iki ülke arasındaki diğer sınır konularının özel bir komisyon tarafından karara bağlanacağını vurguladı.

Ungar Tepe

Kırgızistan ile Özbekistan arasında tartışmalı sınır bölgesinde yer alan ve 45 hektarlık araziye kaplayan Ungar Tepesi, üzerinde bulunan "PPS Kerben-24" adlı röle istasyonu ile bölgedeki 4 ilçeye telefon, radyo, televizyon ve uydu hizmeti sunuyor. Özbekistan ile Kırgızistan arasında 1379 kilometrelik ortak sınır bulunuyor. Taraflar, sınırın 200 kilometrelik kısmıyla ilgili mutabakat sağlayamıyor. Ungar Tepe'ye, Özbek polislerin 2016 yılında helikopterle inmesi Bişkek'te rahatsızlığa yol açmıştı.

Kaynak: Turkkon

"Tanrı'nın Sesini Duymak İstiyorum" kitabının tanıtımı Uluslararası Türk Kültür ve Miras Vakfı'nda gerçekleştirildi

Azerbaycanlı genç şair, Haydar Aliyev Vakfı Başkan Yardımcısı Leyla Aliyeva'nın Kırgızistan'da yayınlanan «Кудайдын үнүн уккум келет» "Tanrı'nın sesini duymak istiyorum" adlı şiir kitabının tanıtımı Uluslararası Türk Kültür ve Miras Vakfı mekezinde düzenlenen bir toplantıyla yapıldı.

Uluslararası Türk Kültür ve Mirası Vakfı Başkanı Günay Afandiyeva'nın yanı sıra etkinliğe Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür Bakanı Anar Karimov, Kırgız Cumhuriyeti Kültür, Enformasyon, Spor ve Gençlik Politikası Bakanı Kairat İmanaliev, Milli Meclis Kültür Komitesi Başkanı Ganira Pashayeva, Türk Konseyi Genel Sekreter Yardımcısı Sultanbek Raev, TÜRKPA Genel Sekreter Yardımcısı Ali Yıldız, "525." Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Rashad Mecid, Vakfın Üye ve Gözlemci Ülkelerinin Büyükelçiliklerin temsilcileri katıldı.

Törenin açılış konuşmasını yapan Vakıf Başkanı Günay Afandiyeva, davetlileri selamlayarak, Leyla Aliyeva'nın samimi, romantik, incelikli şiirlerin yazarı olmasının yanı sıra, resimleri dünya çapında sergilenen çok yönlü bir sanatçı olduğunu vurguladı. Kitabın Kırgız dilinde basılmasının önemini ifade eden Günay Afandiyeva, Kırgız okuyucuyu modern Azerbaycan şiirinin örnekleriyle tanıştıracığını belirtti. Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür Bakanı Anar Karimov konuşmasında Leyla Aliyeva'nın ele aldığı konuların ve sanatsal hayal gücünün okuyucuları etkilediğini ve aynı zamanda düşündürdüğünü kaydederek, Leyla Aliyeva'nın eserlerinde gerçek bir Azerbaycanlı Türk kadınının duygu ve iç dünyasını yansıttığını belirtti. Bakan Karimov, bu yılın Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in kararıyla, sadece Azerbaycan için değil, tüm Türk dili konuşan halklar da dahil olmak üzere dünya edebiyat mirası için anıtsal bir figür olan "Nizami Gencevi Yılı" ilan edildiğini belirterek, hem Ankara'daki TÜRKSOY merkezinde, hem de İstanbul'da bu vesileyle çeşitli etkinlikler düzenlendiğini kaydetti. Bakan, Türk dünyasının ortak kültürel ve manevi değerlerinin dünya çapında tanıtılması için TÜRKSOY ve Uluslararası Türk Kültür ve Miras Vakfı tarafından başarıyla yürütülen çalışmalardan duyduğu memnuniyeti ifade etti.

Kırgız Cumhuriyeti Kültür, Enformasyon, Spor ve Gençlik Politikası Bakanı Kairat İmanaliyev konuşmasında, Leyla Aliyeva'nın her konuya kendine özgü şiirsel vizyonu ile yaklaşarak, konuyu şiire dönüştürdüğünü, doğaya karşı şefkatli duygular gösterdiğini, gerçeklik ve zengin bir hayal gücü arasındaki uyumu yaratmayı başardığını ifade etti. Milli Meclis Kültür Komitesi Başkanı Ganira Pashayeva, Leyla Aliyeva'nın eserlerine aşina olduğunu söyleyerek, şairin edebi kişiliği, şiirsel yaratıcılığı ve hayatının her alanına yansıttığı duyarlı duruşuna değindi.

Türk Konseyi Genel Sekreter Yardımcısı Sultanbek Raev konuşmasında Leyla Aliyeva'nın şiirlerine ve ünlü şairler tarafından Kırgız diline çevrilmesinin önemine değindi. Şairin şiirlerinde adeta Tanrı'ya hitap ettiğini, her insanın Tanrı'nın sesiyle Tanrı'yı duymak istediğinden hareketle, şairin insanların yüreklerindeki en yüksek duyguları uyandırmaya çalıştığını belirtti. Türk İşbirliği Teşkilatlarının tek bir ailenin üyesi olduğuna dikkat çeken TÜRKPA Genel Sekreter Yardımcısı Ali Yıldız, Türk dünyasının kültürel zenginliğiyle ilgili projelerin önemini vurguladı. Bu tür eserlerin farklı dillerde yayınlanmasının Türk dili konuşan halkların yakınlaşmasında mühim bir rol oynadığına dikkat çekti. Etkinlikte bir konuşma yapan Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesi "525" Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Rashad Macid, Türk İşbirliği Teşkilatlarına Azerbaycan'ın Anavatan için verdiği haklı mücadelesinde sergiledikleri destek için teşekkür etti. Rashad Majid, Leyla Aliyeva'nın kitabının Kırgızistan'da yayınlanmasının, Türk dili konuşan ülkeler arasındaki edebi ve kültürel bağların daha da gelişmesi için itici bir güç oluşturacağını vurguladı.

Leyla Aliyeva'nın şiirlerinde insanı merhamete, sevgiye ve iyiliğe çağıran fikirlerinin çok değerli olduğunu kaydetti. Sanatsal bölümle devam eden etkinlikte, Azerbaycan Halk Sanatçısı Mehriban Zaki ve Kırgızistan Halk Sanatçısı Tynar Abdrazayeva, "Кудайдын үнүн уккум келет" ("Tanrı'nın sesini duymak istiyorum") kitabının şiirlerini seslendirdi.

Kaynak: Turkkon

Türk Devletleri Futbol Federasyonları arasında İşbirliği Mutabakat Zaptı imzalandı

Türkmenistan ve Gözlemci Üye Macaristan'ın da katılımıyla, Türk Dili Konuşan Ülkeler Futbol Federasyonları / Dernekleri Başkanları ile Türk Konseyi Genel Sekreteri, 14 Nisan 2021 tarihinde, işbirliği yol ve yöntemlerinin ele alındığı, bir yol haritasının ve önümüzdeki dönemde ortaklaşa düzenlenecek faaliyetlerin belirlendiği çevrimiçi toplantıda bir araya geldiler.

Genel Sekreter Baghdad Amreyev'in yanı sıra, Azerbaycan Futbol Federasyonları Birliği Başkanı Rovnag Abdullayev, Kazakistan Futbol Federasyonu Genel Sekreteri Azamat Aitkhozhin, Kırgız Futbol Birliği Başkanı Kanatbek Mamatov, Türkiye Futbol Federasyonu Başkanı Nihat Özdemir, Özbekistan Futbol Federasyonu Kıdemli Başkan Yardımcısı Ravshan Irmatov, Türkmenistan Futbol Federasyonu Başkanı Arslan Aynazarov ve Macaristan Futbol Federasyonu Başkanı Sándor Csányi, toplantıya katılarak, Federasyonlar arasında çok taraflı işbirliğinin hukuki ve pratik yönlerinin temelini oluşturan İşbirliği Mutabakat Zaptını imzaladılar. Mutabakat Zaptı, antrenörlük eğitimi, eğitim kampları organize edilmesi, Türk Konseyi Kupaları dâhil tüm kategorilerde dostluk maçları düzenlenmesi, hakem değişim programı ve hakem eğitimi, iyi yönetim, etkinlik yönetimi ve futbol idaresi gibi alanlarda deneyim alışverişi ve benzeri konularda Federasyonlar arasındaki çok taraflı işbirliğinin hukuki ve pratik yönlerinin temelini oluşturmaktadır. Heyetler ayrıca milli takımları arasında farklı formatlarda futbol maçları düzenlenmesini kararlaştırdılar. Taraflar, Türk Konseyi çerçevesinde, mevcut Mutabakat Zaptı kapsamındaki projeleri, programları ve girişimleri yürütmek için her Federasyondan sorumlu kişilerden ve Türk Konseyi Sekreteriyasından oluşan özel bir Çalışma Grubu kurdular.

Genel Sekreter toplantıda yaptığı konuşmada; “Bugün Türk Dili Konuşan Ülkelerimiz arasındaki spor alanında mevcut işbirliğimize çok önemli ve umut verici bir boyut eklemekteyiz. Hepimizin bildiği gibi, futbol çok büyük ve önemli bir sektör, milyonlara ulaşma konusunda muazzam bir potansiyele sahip ve ülkelerimizde yaşayanlar da dâhil olmak üzere her kesimden insanın hayatına dokunmada çok etkili. Bu bağlamda, futbol alanındaki kapsamlı işbirliğinin, tatbiki konularda ilgili Kurumlarımız arasında güçlü bağlar geliştirmede çok etkili olmasının yanı sıra, futbolun ülkelerimizdeki popülaritesi göz önüne alındığında, toplumlarımızda birlik ve beraberliğimiz için farkındalık yaratılmasına da büyük katkı sağlayacağına inanıyorum ”dedi.

Futbol Federasyonlarının Başkanları, kendi kurumlarının tarihinde büyük bir adım olarak, kapsamlı bir işbirliğinin temelini oluşturacak Mutabakat Zaptını memnuniyetle karşılayarak, ortak faaliyetlere tam destek verdiklerini ifade ettiler. Taraflar ayrıca, en kısa zamanda ilk yüz yüze toplantıyı gerçekleştirmek üzere birbirlerini başkentlerine davet ettiler.

Mutabakat Zaptını, Türk dünyasındaki dayanışmanın en güzel örneklerinden biri olarak nitelendiren Türkiye Futbol Federasyonu Başkanı Nihat Özdemir, tarafların tarihi bir an yaşadığını ve bu işbirliği belgesinin Türkiye Futbol Federasyonunun 98 yıllık tarihinin en anlamlı belgelerinden biri olduğunu ifade etti. Çalışma Grubu, 2021 yılı için faaliyet planını belirlemek üzere ilk toplantısını kısa sürede gerçekleştirecektir.

Kaynak: Turkkon

Kitap Önerileri

